

36. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2023. április 18-20.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar

Küzdelem a közös béke és biztonság jegyében – A NATO műveleti szerepvállalásának kihívásai

Jelige: *Verőfényes alkonyat*

Pályamunka lezárásának időpontja: 2023. január 10.

2023.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	2
2. A NATO MŰVELETEK HÁTTERE	4
2.1. A Szövetség története.....	4
2.2. A Stratégiai Koncepciók iránymutatásai.....	6
2.1. Jogi keretrendszer	11
3. A VÁLSÁGKEZELŐ SZEREPVÁLLALÁS KEZDETE	13
3.1. Bosznia-Hercegovina	14
3. 2. Koszovó.....	17
3. 3. Észak-Macedónia.....	21
4. SZÉLESEDŐ MŰVELETI SPEKTRUM	23
4. 1. Afganisztán.....	24
4. 2. Irak	28
4. 3. Afrika	31
5. NAPJAINK VÁLSÁGKEZELŐ MŰVELETEI	35
6. KONKLÚZIÓ	40
7. FELHASZNÁLT IRODALOM.....	44

1. BEVEZETÉS

A nemzetközi válságkezelés, békefenntartás és műveleti szerepvállalás, így a béke és biztonság megőrzésének tevékenysége az utóbbi években számtalan régi és új kihívással kellett szembesülnön. Ennek egyik legfőbb oka a fegyveres konfliktusok elszaporodása, hiszen a hidegháborút követően ezek számában csökkenő tendenciát lehet azonosítani, 2012 óta viszont ismét egy növekvő trend figyelhető meg. 2015-ben az államon belüli konfliktusok száma 54 volt, ez az adat azóta kis kilengésekkel, de stabilan 50 fölött stagnál, ami rendkívül nagy kontrasztban áll a 2000-es évek elejével, amikor ez a szám több éven keresztül alig emelkedett 30 fölé.¹ Az ilyen konfliktusok kezelése során az elsődleges cél a viták békés úton történő rendezése, az első lépés így diplomáciai úton történik, ám ez sok esetben nem hozza el a várt sikereket. Ilyenkor kerülhet sor a katonai komponens alkalmazására, amely egyedülálló és páratlan képességeivel, robosztus erőként hajt végre műveleteket. Egy ilyen művelet meghatározott katonai céllal végrehajtott és összehangolt cselekvések sorozata, mely egy szélesebb körű megközelítéshez járul hozzá. Ezeket a műveleteket a folyamatos irányítás, koordinálás, ellenőrzés és alkalmazkodás révén hajtják végre az erők tevékenységének összehangolásával a konkrét, kitűzött célok elérésének érdekében. Hadműveleti szinten és egy kijelölt közös műveleti területen belül a fegyveres haderőket a katonai célok elérésére irányuló stratégiával összhangban vetik be és alkalmazzák a stratégiai célok elérése érdekében. Ezt a stratégiai kontextus és az elérni kívánt eredmények megértésével, valamint az erők hatékony alkalmazásával lehet elérni, szükség esetén más szereplőkkel összehangoltan együttműködve.²

Többek között a katonai komponens ilyen mértékű fontosságából adódóan a nemzetközi béke és biztonság megőrzésében az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (*North Atlantic Treaty Organisation, NATO*) 1949. április 4-ei megalapítása óta aktív, vezető szerepet játszik. Míg a második világháború lezárultát követően kialakult új, bipoláris világrendben nem volt szükség a Szövetség katonai alkalmazására, a Szovjetunió összeomlását követően az eredendően védelmi és a tagállamok biztonságáért felelős szervezet szerepvállalásában és életében látványos és markáns változások következtek be.³ A magát több évtizeden át védelmi szerepvállalásba kényszerítő NATO új feladatot és helyet találva magának fokozatosan

¹ UCDP: [Upsala Conflict Data Program – Department of Peace and Conflict Research](https://ucdp.uu.se/) (Hozzáférés: 2022.10.27.); Shawn Davies – Therése Pettersson – Magnus Öberg: Organized violence 1989–2021 and drone warfare. *Journal of Peace Research*, 59 (2022), 4. 593–610. <https://doi.org/10.1177/00223433221108428>

² NATO: *Allied Joint Publication-3, Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations (Edition C Version 1)*. 1-2. (Hozzáférés: 2022.10.27.)

³ Gazdag Ferenc – Remek Éva: *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 87.

elfordította tevékenységét a konfliktusokban való műveleti, missziós szerepvállalás és válságkezelés tevékenysége felé. Míg kezdetben kihívások sorával kellett megküzdenie a Szövetségnek, a folyamatosan változó biztonsági környezet és a fentebb is említett fegyveres konfliktusok számának növekedéséből adódóan az ellátott tevékenységek és feladatkörök spektruma, velük együtt pedig a felmerülő kihívások száma továbbra is növekedést mutat. Több mint három évtized műveleti szerepvállalása és közel 40 művelet jelentősen kihatott a NATO szervezeti felépítésére, stratégiai tervezésére, tagállami feladatvállalására-és hozzájárulására, továbbá számtalan új, a korábbiaktól eltérő képesség iránti igény is felmerült, így a civil-katonai együttműködés vagy a stratégiai légi szállítás.

Ugyan a Szövetség fókuszában jelenleg a műveleti NATO-ról a készenléti NATO koncepciójára való átállás azonosítható, ami az expedíciós műveletekben való átmeneti kimerülés és Oroszország Európában folytatott háborújának oka lehet, a műveleti szerepvállaláson keresztül a Szövetség megmutatta, hogy képes alkalmazkodni a folyamatosan változó és kiszámíthatatlan nemzetközi biztonságpolitikai környezethez. Ugyan a válságkezelésben vállalt tevékenység az idő során a Szövetség egyik sikerágazatává vált, elfogultságot mutatna azzal a kijelentéssel élni, hogy a NATO a műveletei során minden felmerülő kihívásra azonnal tökéletes választ, vagy megoldási módszert tudott nyújtani. Az egy évvel ezelőtti afganisztáni kivonulás fájdalmasan döbbsentette rá a Szövetséget arra, hogy még számos ponton van helye a fejlődésnek, miközben Joe Biden amerikai elnök 2021. augusztus 31-ei nyilatkozatában jelezte, hogy az Amerikai Egyesült Államok (*United States of America, USA*) kivonulásról meghozott döntése nem csak Afganisztánról szól, hanem egy olyan korszak végéről is, melyben nagyszabású, végét nem érő katonai műveleteket indítanak más országok átalakításának céljából.⁴ A 2022. februárjában kitört orosz-ukrán háború tovább bonyolította a Szövetség helyzetét, kiváltképp, hogy ez egy új stratégiai koncepció kiadását megelőzően nem sokkal történt. A Madridban elfogadott 2022-es Stratégiai Koncepció az elrettentést és védelmet prioritizálva egy enyhe elfordulást mutat a válságkezelő szerepvállalástól, ám nem szabad elhamarkodottan ilyen kijelentéseket hozni, hiszen nem tudhatjuk hogy fog változni világunk az elkövetkező közel 10 év során.⁵

Munkámban így a jövő helyett inkább az elmúlt három évtized NATO műveleti szerepvállalásával foglalkozom. A szükséges történeti és jogi háttér bemutatását követően az 1990-es évektől napjainkig elemzem és bemutatom a Szövetség főbb műveleti-és missziós

⁴ The White House: [Remarks by President Biden on the End of the War in Afghanistan](#). (Hozzáférés: 2022.10.27.).

⁵ NATO: *NATO 2022 Strategic Concept*. (Hozzáférés: 2022.10.31.)

szerepvállalását, ennek okait és következményeit. A fókusz az ezekben felmerülő, elsősorban politikai, másodrészt katonai kihívásokra helyezem, s így keresek választ az alábbi kérdéseimre:

1. Mely területen érte el a Szövetség a legnagyobb fejlődést az eddigi műveleti szerepvállalása alatt?
2. A műveletek kapcsán mi áll a NATO előtt, mint legjelentősebb jelenleg is megoldásra váró kihívás?

Kutatásom elsősorban a NATO hivatalos dokumentumain és jelentésein, illetve a szakma magyar és angol nyelvű irodalmán nyugszik. Több alkalommal is konzultáltam témavezetőmmel, Kováts Leventével és társ-témavezetőmmel, Jobbágy Zoltán ezredes úrral. A Magyar Ifjúsági Atlanti Tanács tagjaként részt vettem több témába illő, a szervezet által rendezett vagy meghirdetett konferencián, illetve kötetlen szakmai beszélgetéseken. Szakmai gyakorlatom során – melyet a Magyar Honvédség Parancsnokságának Nemzetközi Műveletek Főnökségén töltöttem – lehetőségem volt tanulmányozni a Magyar Honvédség (MH) NATO vezette béketámogató és válságkezelő műveletekben való szerepvállalását és a nemzeti támogatás feladatrendszerét, részt vettem a heti rendszerességű missziós értekezleteken és számtalan alkalommal beszélgettem az ott dolgozó állománnyal a személyes műveleti-missziós tapasztalataikról.

2. A NATO MŰVELETEK HÁTTERE

A műveleti szerepvállalás nem tartozott kezdetektől a Szövetség tevékenységének portfóliójába, így elengedhetetlennek tartom, hogy a NATO történetének rövid ismertetésén keresztül bemutassam, milyen események hatására vált ez a Szövetség egyik legfőbb feladatává. Mindezt a történelmi kontextus megadása mellett a Szövetség Stratégiai Koncepcióinak vizsgálatán keresztül teszem, majd röviden kitérek a műveletek és missziók nemzetközi jogi felhatalmazására.

2.1. A Szövetség története

A második világháború lezárultával az Egyesült Államok szinte azonnal megkezdte Európában állomásozó haderejének kivonását, emellett a Marshall-terven keresztül jelentős segítséget nyújtott a háborúban kimerült nyugat-európai országoknak gazdaságuk helyreállításában. Mindeközben a háború alatt a Vörös Hadsereg által megszállt kelet-európai országokban sorra Moszkvához hű, kommunista kormányok kerültek hatalomra. Rövid időn

belül kialakult az egymással rivális nyugati és keleti tömb, ezzel pedig kezdetét vette a bipoláris világrendben a két szuperhatalom közötti hidegháborús szembenállás. Nyilvánvalóvá vált a szovjet túlerő az európai kontinensen, melynek ellensúlyozására és a további előretörés megállítására érdekében elkerülhetetlenné vált a nyugati szövetségesek között egy nagyobb, katonai együttműködésen alapuló szövetség megalkotása. Az 1949. április 4-én aláírt washingtoni szerződéssel létrejött az akkor még csak 12 tagállamot magába foglaló NATO szervezete, három kimondatlan célt szolgálva: a szovjet expanzió megakadályozása; a nacionalista militarizmus újjáéledésének féken tartása Európában, a kontinensen való erős amerikai jelenlétén keresztül; és az európai politikai integráció ösztönzése.⁷ Az alapító okirat elfogadásával és aláírásával viszont mindössze csak létrejött egy szövetség, s az az 1950-es évek eseményeinek hatására mélyült el és vezetett a katonai szervezet létrehozásához.⁸

A Szovjetuniót és csatlósállamait magába foglaló Varsói Szerződés 1955-ben alakult meg, melyre válaszul a NATO-ban megjelent a „*tömeges megtorlás*” (*massive retaliation*) hadászati elve. Az elrettentés ilyen mértékű lehetőségének fenntartása mellett a tagállamok saját gazdasági fejlődésükre koncentrálhattak, és az 1960-as évek végére beköszöntött a *détente* – a kapcsolatok enyhülésének – időszaka.⁹ A későbbiekben ugyan ismét visszatért a korábbi feszült hidegháborús helyzet, a már aláírt fegyverzetellenőrzési és non-proliférációs szerződések (1972. *SALT I.*, 1979. *SALT II.*), valamint az 1987-ben elfogadott INF-szerződés egyértelmű jelezte, hogy a két tömb között több mint négy évtizede húzódó szembenállás a végéhez közeledik.¹⁰

A Berlini fal 1989-es leomlása, a kelet-németországi kommunista rendszer összeomlása és a Reagan-kormányzat erőpolitikája az események oly láncolatát indította el, melyek végül 1991-ben a Varsói Szerződés és Szovjetunió felbomlásához vezettek. A kétpólusú világrend megszűnésével hirtelen eltűnt a közös ellenség, véget ért a kelet-nyugati szembenállás. Az átformálódott nemzetközi rend azonban nem volt teljesen mentes a bizonytalanságtól, a kommunizmus bukása egyrészt utat adott a nacionalista-és etnikai ellentétek erősödésének, másrészt a volt keleti blokk államainak jövője is komoly bizonytalanságot hordozott magában.

⁷ NATO: [A Short History of NATO](#). (Hozzáférés: 2022.08.12.).

⁸ Így jött létre a Szövetséges Erők Európai Főparancsnoksága (*Supreme Headquarters Allied Powers Europe, SHAPE*), mint a NATO katonai főhadiszállása Dwight. D Eisenhowerrel az élén, aki a szövetséges európai haderők első főparancsnoka volt (*Supreme Allied Commander in Europe, SACEUR*), mindezt pedig röviddel a Főtitkári pozíció létrehozása követte.

⁹ Szálkai Kinga et al. (szerk.): *Biztonságpolitikai Corvinák II.* Budapest, Antall József Tudásközpont, 2019. 46-48. o.

¹⁰ NATO: [A Short History of NATO](#). (Hozzáférés: 2022.08.12.).

Ebben a környezetben a Szövetségnek egy új, egzisztenciális létét fenyegető kérdésre kellett választ adnia: *van-e további szükség az Észak-atlanti Szerződés Szervezetére az új világban?*¹¹

Ugyan a hidegháború alatt a Szovjetunió jelentette fenyegetés egyértelműen meghatározta a NATO szerepét és céljait, az európai politikai integráció és demokratizáció elősegítése valamint a nacionalista militarizmus lehetséges előtörésének megakadályozása továbbra is kihívásként állt a szövetség előtt. Mindemellett hamar bebizonyosodott annak az elképzelésnek a naivitása, mely azt a remény osztotta, hogy egy békés, erőszaktól mentes időszak várható a közeljövőben. A hidegháború végével nem tűntek el a korábbi konfliktusok, természetük változott csak meg. A volt Jugoszlávia és Szovjetunió területén egyre instabilabbá váló biztonsági környezetet látva a NATO tagállamai arra az elhatározásra jutottak, hogy a Szövetségen keresztül elért együttműködés és kollektív védelem érdekében tett elköteleződésük továbbra is a legjobb garanciát nyújtja a biztonságuk megőrzésének érdekében.¹²

Bár az 1990-es évek alatt is sor került már a Szövetség életében több katonai művelet végrehajtására, úgy gondolom, hogy a jelentősen átalakult nemzetközi környezet volt az, ami kilépésre kényszerítette a NATO-t a több évtizeden át húzódó szigorúan védelmi szerepvállalásából és elfordította a szervezet orientációját a műveleti, missziós szerepvállalás és a válságkezelő tevékenység felé. A Szövetség ezzel amellet, hogy megtalálta új helyét és szerepét a hidegháború utáni világban, létjogosultságát is ismét igazolni tudta saját maga és a nemzetközi közösség számára egyaránt. A válságkezelésben, békefenntartásban való aktív és eredményes részvételnek viszont elengedhetetlen feltétele az új feladat-és szerepkör belső transzformációja, így különböző partnerségi programok indultak el, sor került radikális belső, rendszerszintű változásokra és elindult a NATO válságkezelő funkciójának kialakítása a stratégiai koncepciókban.

2.2. A Stratégiai Koncepciók iránymutatásai

Alapvetően bármelyik stratégia dokumentumról elmondható, hogy tartalmi összetevőit, továbbá keletkezésének módját, szerkezetét elsődlegesen az adott kor biztonsági környezete és annak kihívásai határozzák meg.²⁰ A NATO esetében a stratégiai koncepciók kulcsfontosságú dokumentumok, az Észak-atlanti Szerződésnél részletesebben és aktuálisabban határozzák meg a szervezet aktuális céljait. Felvázolják a Szövetség jellegét, alapvető biztonsági feladatait,

¹¹ U. o.

¹² NATO: [Understandign NATO](#). (Hozzáférés: 2022.08.12.).

²⁰ Varga Gergely: Stratégiai koncepciók a kezdetektől Lisszabonig. *Nemzet és Biztonság*, 3. (2010.) 9. 16.

valamint a NATO előtt álló kihívásokat és lehetőségeket a folyamatosan változó biztonsági környezetre reagálva. Meghatározzák a Szövetség biztonsági megközelítésének elemeit, és iránymutatást nyújtanak a politikai és katonai adaptációhoz, illetve vezérlik a NATO stratégiai értelemben vett alkalmazkodását és irányítják a szervezet jövőbeli politikai és katonai fejlődését.²¹ Úgy látom, annak érdekében, hogy a Szövetség megfelelően félkészült legyen alapvető feladatainak végrehajtására, szükséges ezeknek a dokumentumoknak a folyamatos megújítása a globális biztonsági környezet változásainak figyelembevételével. Ennek a megközelítésnek az eredménye, hogy az Észak-atlanti Tanács (*North Atlantic Council, NAC*) 2022. júniusában a madridi csúcson már a nyolcadik Stratégiai Konceptiót fogadta el és publikálta a nyilvánosság felé.

A hidegháború alatt megalkotott stratégiákat ugyan az Észak-atlanti Tanács, vagyis a szervezet politikai döntéshozó testülete hagyta jóvá, a katonai vezetés dolgozta ki őket, katonai megjelölést kaptak, és titkosították őket. Csak utólag, 1997-ben az átláthatóság jegyében kerültek ki a nyilvánosság elé.²² A *Stratégiai Konceptió az Észak-atlanti térség védelmére* (DC 6/1) elnevezésű, első ilyen dokumentumot 1950-ben fogadták el, megállapítva benne a Szövetség átfogó stratégiáját és a NATO elsődleges feladatát, ami akkor az agresszió elrettentése volt.²³ A következő, MC 3/5 (Final) jelzetű *Stratégiai Konceptió az Észak-atlanti térség védelmére* dokumentumot 1952-ben adták ki, válaszul a koreai háború nyomán implementált változásokra a katonai infrastruktúra kiépítésének tekintetében, illetve Törökország és Görögország csatlakozására, ami a Szövetség első bővítését jelentette. Az MC 3/5-ről viszont elmondható, hogy tiszteletben tartva a DC 6/1-ben felvázolt alapelveket, lényegében nem mutatott jelentős eltérést elődjétől.²⁴

A következő években a várakozásokat alulmúló védelmi finanszírozások, a lassan kiépülő védelmi képességek, és az Egyesült Államok védelmi politikájának egyre nagyobb függősége a nukleáris fegyverek alkalmazásától ahhoz vezetett, hogy a Szövetségen belül is előtérbe kerüljön a nukleáris fegyverekre való támaszkodás.²⁵ Az 1954-es stratégiai iránymutatás szükségszerűen már voltaképp a „tömeges megtorlás” doktrínájára épült, ezzel az *elrettentés*

²¹ NATO: [Strategic Concepts](#). (Hozzáférés: 2022.08.12.).

²² Gregory W. Pedlow (szerk.): [NATO Strategy Document 1949-1969](#). (Hozzáférés: 2022.08.12.).

²³ NATO: *The Strategic Concept for Defense of the North Atlantic Area. D.C. 6/1*. (Hozzáférés: 2022.08.12.)

²⁴ NATO: *The Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Area. M.C.3/5 (Final)*. (Hozzáférés: 2022.08.12.).

²⁵ Varga (2010): i. m. 17.

és védelem koncepciójának első megjelenéséről beszélhetünk.²⁶ A szuezi válság, az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc kapcsolatában pedig felmerült a Szövetségen belül a területen kívülről érkező fenyegetések fontossága és ezek érdemi figyelembevétele. Mindez elkerülhetetlenül nagy hatással volt a szervezet stratégiájának revíziójára is, melynek végeredménye 1957-ben az MC 14/2 Stratégiai Koncepció és a MC 48/2 intézkedései voltak, melyekben a területen kívüliségre utaló elemek mellett a „*tömeges megtorlás*” doktrínája is fellelhető.²⁷

Az 1960-as években a szovjet rakéatechnika rohamos fejlődésével megszűnt az Amerikai Egyesült Államok monopolhelyzete a területen, a berlini válság és a kubai rakétaválság pedig még inkább megerősítette az USA-t abban, hogy nem lehet csak a nukleáris fegyverekre támaszkodni a jövő konfliktusaiban, hiszen ezek eredményes kezelésében a gazdasági, politikai és diplomáciai intézkedések is rendkívül jelentős szerepet játszottak. A megváltozott stratégiai környezet elhozta a tömeges megtorlás doktrínájának újragondolását és az Egyesült Államok a NATO-n belül is elkezdte szorgalmazni a Szövetség nem nukleáris képességeinek erősítését. Ezzel eljött a „*rugalmas válaszcím*” stratégiájának ideje. Bár voltak nézeteltérések és véleménykülönbségek a Szövetségen belül a stratégia megváltozását illetően, a folyamatos párbeszédnek köszönhetően ezeket rendezni tudták, egyedül Franciaország döntött a szervezet integrált katonai részéből való kilépésről.²⁸ A rugalmasság és eszkaláció kulcsszavaira épülő MC 14/3 jelzetű Stratégiai Koncepcióval a „*rugalmas válaszcím*” doktrínája egészen a hidegháború végéig – vagyis a korábbi három dokumentumtól eltérően sokkal huzamosabb ideig – hatályban maradt, amikor is elkerülhetetlenné vált egy ismételt, a korábbiaknál sokkal átfogóbb változtatás a Szövetség stratégiai koncepciójában.²⁹

Ennek oka abban keresendő, hogy ugyan az új világrendben a nemzetközi szereplők közötti kapcsolatok új alapokra kerültek, illetve ahogy azt már korábban is említettem, a bipoláris világrend összeomlásával a szövetség *raison d'être*-je kérdőjeleződött meg. Kritikus hangok már egyáltalán nem látták a NATO fennmaradásának létjogosultságát a jövőben.⁴¹ Ez a politikai kommunikáció felerősödéséhez vezetett, melynek eredményeként az 1991-ben elfogadott A

²⁶ NATO: *The Most Effective Pattern of NATO Military Strength for the Next Five Years. M.C. 48 (Final)*. (Hozzáférés: 2022.08.13.).

²⁷ NATO: *Overall Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Treaty Organization Area. MC 14/2 (Revised) (Final Decision)*. (Hozzáférés: 2022.08.13.).

²⁸ Varga (2010): i. m. 18. o.

²⁹ NATO: *Overall Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Treaty Organization Area. MC 14/3 (Final)*. (Hozzáférés: 2022.08.13.).

⁴¹ John J. Mersheimer: *Back to the future: Instability in Europe after the Cold War. National and International Security*, Routledge, 2018. 107-158.

Szövetség Új Stratégiai Konceptiója ötödikként első volt a sorban, amit egyből nyilvánosságra hoztak. A szinte teljesen átalakult biztonsági környezet eredményeként bővült a Szövetség biztonságpolitikai-és földrajzi látóköre, valamint biztonságértelmezése is. A koncepció a NATO célját továbbra is Európa egészének meghatározásában írta le partnerségi kapcsolatok kialakításán és együttműködésen keresztül, viszont elkezdődött a szövetség válságkezelő funkciójának a kialakítása, ami a dokumentum egyik alappilléreként jelent meg.⁴³ Mindennek tükrében ezt tartom az első Stratégiai Konceptiónak, ami tételesen azonosította az új környezetben felmerülő kihívásokat és fenyegetéseket, amik hatással lehetnek a Szövetség stabilitására és biztonságára. Az iránymutatások mellett követelésként is megjelent a képességek folyamatos fejlesztése is, amely elengedhetetlen a különböző műveletek sikeres kivitelezésében. A Szövetség katonai erejének és azok elhelyezésének tekintetében a londoni csúcstalálkozón megbeszéltek kerültek az új stratégiába, mely szerint az előretolt védelmet az előretolt jelenlét váltja fel, a „*rugalmas válaszadás*” stratégiáját pedig aszerint módosították, hogy az tükrözze a csökkenő függőséget a nukleáris fegyverektől és azok lehetséges alkalmazásától.⁴⁴ A Szövetség sikere így egyre inkább elkezdett függeni attól, hogy az Európában kialakult új politikai-és stratégiai környezetben meg tudja-e őrizni a békét valamint megakadályozni egy újabb világháború kitörését.

Míg a NATO ez utóbbiban sikerrel járt, hiszen valóban nem tört ki egy harmadik világháború, az 1990-es években új, minden korábbinál komplexebb, az Euro-Atlanti térség békéjét és biztonságát fenyegető kihívásokkal kellett szembenéznie a Szövetségnek, amit az 1999-es Stratégiai Konceptió is hűen tükrözött: „*Az elmúlt tíz évben az euroatlanti békét és stabilitást fenyegető új, összetett kockázatok is megjelentek, beleértve az elnyomást, az etnikai konfliktusokat, a gazdasági nehézségeket, a politikai rend összeomlását és a tömegpusztító fegyverek elterjedését*”.⁴⁵ Azzal, hogy a NATO beavatkozott a délszláv válságot követő boszniai háborúba, egyszerre vált elkerülhetlenné és egyértelművé, hogy a szövetségesek a *válságkezelést* jelölik meg az egyik új stratégiai iránynak. A koncepció is ehhez mérten sorolta öt pillérbe a Szövetség alapvető feladatait: biztonság, konzultáció, elrettentés és védelem, partnerség, válságkezelés. Ugyan az utóbbi kettő inkább csak kiegészítő elemként került feltüntetésre, a konfliktusmegelőzés és a válságkezelés témája amellet, hogy többször is érintve lett, külön fejezetet kapott a koncepcióban, és az ezen tevékenységekből fakadó feladatok ellátásához szükséges katonai képességek folyamatos, további fejlesztése is kiemelt hangsúllyal

⁴³ NATO: *The Alliance's 1991 Strategic Concept*. (Hozzáférés: 2022.08.13.).

⁴⁴ U. o.

⁴⁵ NATO: *The Alliance's 1999 Strategic Concept*. (Hozzáférés: 2022.08.13.)

szerepelt a dokumentumban.⁴⁶A délszláv háborúba való kezdeti be nem avatkozás egyik fő oka abban azonosítható, hogy a Szövetség tagállamai számára nem volt egyértelmű, hogy mi a NATO szerepe a válságkezelésben, hiszen az 1991-es dokumentum inkább csak nyitott kapukat hagyott ennek vonatkozásában. Érzékelhető, hogy a Stratégiai Konceptió ugyan elmozdította a NATO figyelmét és szerepét a műveleti, missziós szerepvállalás irányába és felvállalta a válságkezelés feladatait, ennek a tényleges deklarálása, a feladatok és szerepvállalás egyértelműsítése, vele együtt pedig a NATO létjogosultságának újonnan legitimálása az 1999-es dokumentumon keresztül történt.

Az „*Aktív nyitás, modern védelem*” alcímet viselő 2010-es Stratégia Konceptió egy a rendkívül világos és határozott nyilatkozat a NATO alapvető feladatairól és elveiről, értékeiről, a változó biztonsági környezetről valamint a Szövetség stratégiai célkitűzéseiről. Az 1999-ben indított KFOR misszió, a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás majd az ennek nyomán indított afganisztáni és a 2003-as iraki háborút követő missziók, az orosz-atlanti kapcsolatok folyamatosan változó alakulása, Észak-Korea és Irán nukleáris fegyverkezési programja alapjaiban erősítették meg a szövetségeseket abban, hogy az új koncepció fókuszába a kollektív védelem, a válságkezelés és a kooperatív biztonság kell kerüljön, az expedíciós képességek előtérbe helyezésével kiegészítve. A nyugat-balkáni beavatkozás nyomán felmerült területenkívüliség kritikájára reagálva magában a koncepcióban is rögzítették azt a megglátást, mely szerint egy NATO határain kívüli konfliktus vagy instabil helyzet direkt fenyegetést jelent a Szövetség biztonságára és népességére, így elengedhetetlenül szükséges a válságkezelő, békeépítő, stabilizációs tevékenységek folytatása ott, ahol erre lehetőség van és szükséges is az ilyen mértékű beavatkozás.⁴⁷

A 2022-es madridi csúcson elfogadott Stratégiai Konceptió a Szövetség szempontjából egy rendkívül döntő és jelentőségteljes időpontban jött létre, mivel az orosz-ukrán háború eredményeként ismét nagyszabású szárazföldi háború dűl az európai kontinensen. A líbiai intervenció, az Iszlám Állam fokozatos felemelkedése, az ukrán válság majd háború kialakulása és katonai stratégia kudarca Afganisztánban stratégiai sokkok olyan sora volt, melyeknek eredményeként a NATO-nak ismét olyan katonai védelmi és elrettentési feladatokkal kellett és még mindig kell szembenéznie, amik hasonlóak a Szövetség hidegháborús időszakában

⁴⁶ U.o.

⁴⁷ NATO: *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*. (Hozzáférés: 2022.08.13.).

folytatott tevékenységéhez.⁴⁸ Az új Stratégiai Konceptió technikai értelemben véve nem változtatott a NATO alapfeladatain, a 2010-es dokumentummal összevetve viszont érzékelhető a különbség a megfogalmazásban, ez viszont inkább arra hivatott szolgálni, hogy érzékeltesse azt a szükségszerű koncepcióváltást a szervezetben, ami az új stratégiai környezethez való alkalmazkodás eredményeként született.⁴⁹ A válságmegelőzés és-kezelés továbbra is külön fejezetként található meg a stratégiában, ahol több lényegi elemre is kitérnek ennek a területnek a vonatkozásában.

Csak ezt tekintve úgy tűnhet – véleményem szerint hibásan –, hogy a NATO továbbra is elsődleges prioritásként kezeli és tartja azt a műveleti, expedíciós fókuszú szerepkört, amit a hidegháború végeztével felvállalt. A 2022-es dokumentum egészét vizsgálva viszont látszik, hogy a koncepcióváltás eredményeként a válságkezelés volt az, ami ha átmenetileg ugyan, de háttérbe került. Valamivel a Krím annexióját követően, megközelítőleg 2016 után elindult egyfajta váltás a Szövetség elképzeléseiben a szervezet alapfeladatait tekintve, hiszen a NATO területét vizsgálva békeidőben került előtérbe az elrettentés és védelem, ami az elmúlt évek eseményeinek tükrében egy alapvetően helyes irány. Az új Stratégiai Konceptió a megváltozott és átalakult biztonsági környezetre reagálva áthelyezte a Szövetség prioritásait a válságkezelésről – így voltaképpen a műveleti szerepvállalásról is – az elrettentés és védelem megerősítésére és újrangolálására.

Ugyan a legfrissebb négy stratégiai koncepció is ugyanúgy rendelkezik részletesebb kísérő dokumentumokkal, mint a hidegháború időszaka alatt kiadott elődök, nyolc évtized és nyolc stratégiai koncepció vizsgálatával egyértelműen azonosítható, hogy miért és milyen környezetben indult el a hidegháborút követően a NATO missziós feladatvállalása, s hogyan próbált meg ezután a Szövetség folyamatosan tovább fejlődni ebben a szerepkörben. A sikeres műveleti szerepvállalás egyik kulcsa a folyamatos adaptáció az aktuális feladathoz, ami leegyszerűsítve szintén az éppen fennálló biztonsági, stratégia környezetből eredeztethető.

2.1. Jogi keretrendszer

Napjaink válságkezelő műveleteit nézve elmondható, hogy az egyre sokrétűbb és komplexebb feladatok sikeres végrehajtásához a nem katonai eszközök mellett olyan alakulatokra is szükség van, akik a jó felszereltség mellett gyorsan bevethetőek, és alkalmasak

⁴⁸ Szenes Zoltán: Merre tovább, NATO? *Honvédségi Szemle* 149. (2021), 6. 3.

⁴⁹ Csiki Varga Tamás - Tóth Péter: Megerősített elrettentés és védelem – a NATO új stratégiai koncepciójának és madridi csúcstalálkozójának értékelése. *Stratégiai Védelmi Kutatóintézet*, (2022), 8. 5.

a kijelölt feladatok hatékony végrehajtására. Mindebből, és a történeti előzményekből következően a Szövetség műveleteinek három fő típusa különböztethető meg, mely felosztás mentén haladva a NATO műveletek különböző jogi felhatalmazásának lehetősége is tökéletesen szemléltethető: az 5. cikkely szerinti műveletek; a nem 5. cikkely szerinti válságkezelő műveletek (*Non-Article 5 Crisis Response Operation, NA5CRO*); illetve a természeti, technológiai és humanitárius katasztrófákkal kapcsolatos műveletek.⁵⁰

A NATO vonatkozásában egy művelet indításának legalapvetőbb forrása a kollektív védelem elve mentén megalkotott 5. cikkelye a Washingtoni Szerződésnek, amit a NAC 2001. szeptember 11-ei terrortámadásra reagálva alkalmazott először. Ebből is látszik, hogy a műveletek jogi felhatalmazásának szempontjából milyen fontos a kapcsolat és az együttműködés a két nagy nemzetközi szervezet között, hiszen a NATO tagállamok elismerve az ENSZ és a Biztonsági Tanácsának (ENSZ BT) elsődleges felelősségét a nemzetközi béke és biztonság garantálásában, a Szövetség valamennyi katonai erővel járó műveletének jogi alapját az ENSZ 51. cikkéből illetve a vonatkozó BT határozatba foglalt mandátumból származtatják. Fontos számadat viszont, hogy több mint három évtized alatt a NATO közel negyven műveletet vezetett, ebből viszont csak kettő (*Operation Eagle Assist, Operation Active Endeavour*) tartozik az 5. cikkely felhatalmazásán alapuló műveletek közé, a többi esetében NA5CRO-ról beszélhetünk.⁵²

Az AJP-3.4 Szövetségi Összhaderőnemi doktrínájának (*Allied Joint Public Doctrine, AJP*) meghatározása szerint a nem 5. cikkely szerinti válságkezelő műveletek olyan többfunkciós műveletekként írhatók le, melyek amellet, hogy politikai, katonai és polgári tevékenységeket foglalnak magukba, hozzájárulnak a konfliktusok megelőzéséhez és megoldásához, valamint a válságkezeléshez, mindezt pedig a Szövetség meghatározott céljainak megvalósítása érdekében teszik.⁵³ A NA5CRO műveletek a Washingtoni Szerződés 2., 3. és 4. cikkelyein alapulnak, jogi felhatalmazásuk pedig három módon keletkezhet: ENSZ BT határozat mandátumán keresztül, mint az iraki misszió és Líbia esetében; ha egy állam NATO támogatást kér a szervezettől, válságkezelési feladatok ellátásának vonatkozásában; illetve a nemzetközi szervezetektől

⁵⁰ Németh Bence - Sándor Barbara: A NATO szerepe a válságkezelésben. *Nemzet és Biztonság*, 1. (2008), 5. 47–56. o.

⁵² Petra Ochmannova: NATO: Evolution and Legal Framework for the Conduct of Operations. *Legal Gazette*, (2014), 34. 33.

⁵³ NATO: *Allied Joint Publication-3.4(A), Allied Joint Doctrine for Non-Article 5 Crisis Response Operations. (Ratification Draft 1)*. (Hozzáférés: 2022.10.27.).

származó regionális megbízásokon keresztül, melyek az ENSZ Alapokmányának alapelvein nyugszanak.⁵⁴

NATO belső eljárás tekintetében viszont nincs különbség, hogy az Észak-atlanti Tanács egy 5. cikkely szerinti vagy egy NA5CRO művelet indításáról dönt, az egyetlen különbséget a Washingtoni Szerződésben meghatározott, és abból levezetett szükséges támogatás mértéke adja. Míg egy kollektív védelmen alapuló, 5. cikkelyes művelet esetében a NATO tagállamoknak kötelező támogatást nyújtani a támadás alatt álló országnak – ennek viszont nem feltétlenül kell katonainak lennie, lehet akár politikai, morális vagy pénzügyi támogatás is –, addig egy NA5CRO-n alapuló misszió esetében nincs semmilyen formális vagy jogi obligó, ami a Szövetség tagállamait bármilyen formájú támogatás nyújtására kötelezné.⁵⁵ A SACEUR által vezetett és NAC mandátumon alapuló OPLAN⁵⁶ kidolgozása és jóváhagyása során a NATO tagországoknak viszont számos lehetőségük van a dokumentum tervezetének véleményezésére, így proaktívan részt tudnak venni egy művelet vezetésének minden fázisában. Így hiába nincs minden esetben jogi kötőereje a szövetségesek irányába egy műveletben való részvételnek, a konszenzuson alapuló Szövetségben a magas szintű összekapcsolódás és folyamatos párbeszéd eredményeként minden NATO tagállam számára lehetséges, hogy részvételük mértéke, illetve szintje felett teljes szuverenitást és irányítást gyakoroljanak.⁵⁷ A szervezet ezzel tiszteletben tartja az államiság egyik legfontosabb ismervét, az állami szuverenitást – ezen belül is a külsőt –, nem oldja viszont fel azt a műveleti szerepvállalás kezdete óta fennálló problémát, hogy sok állam csak akkor járul hozzá bármilyen formában egy misszióhoz, ha az egybeesik tulajdon nemzeti érdekeivel.

3. A VÁLSÁGKEZELŐ SZEREPVÁLLALÁS KEZDETE

A NATO műveleti szerepvállalását és válságkezelő funkcióját éles helyzetben minimális mértékben ugyan, de már a balkáni intervenciót megelőzően tesztelhette. Az öbölháború során Törökország támogatást kért, így ennek keretében a NATO elsősorban légtéri megfigyelést biztosított, ami a háború előrehaladtával – így többek között az a Sivatagi Vihar hadművelet elindításával – egyre szélesebb légtérvédelmet jelentett, majd elrettentést szolgáló berepülésekkel is kiegészült.⁵⁸ A NATO még ha minimális részvételt mutatva is volt jelen a

⁵⁴ Ochmannova (2014): i. m. 36.

⁵⁵ NATO: [The North Atlantic Treaty](#). (Hozzáférés: 2022. 08. 13.).

⁵⁶ OPLAN (Operational Plan – Műveleti Terv, a szerző fordítása): részletes információkat tartalmazó dokumentum a vonatkozó misszió célkitűzéseiről és ezen célok elérési módjáról.

⁵⁷ Ochmannova (2014): i. m. 38.

⁵⁸ NATO AWACS: [Past operations](#). (Hozzáférés: 2022.08.13.).

háborúban, képes volt annak változó környezetéhez és körülményeihez igazodni, a két művelet tanulságai pedig lefektették az alapot a jövő műveleteinek.

Alig egy évvel később a Szövetséges Jóindulat I&II (*Allied Goodwill*) műveletek során a NATO repülő csapatokkal, egészségügyi tanácsadókkal és humanitárius szakértőkkel vett részt abban a nemzetközi segítségnyújtási akcióban, amit a Szovjetunió felbomlását követően Oroszországnak és a Független Államok Közösségének nyújtottak. Ezt követően, 1988-ban a Lockerbie-i katasztrófát és az azt követő nyomozás eredményei alapján az ENSZ a 748. számú BT határozatában szankciókat és légi embargót hirdetett Líbia ellen, miután a kormány nem adta ki a terrortámadással gyanúsított két állampolgárát. A Szövetség a határozatból következő mandátum alapján légi-és földi megfigyelést biztosított a Földközi-tenger középső részén, 36 bevetés keretében és 2336 repült órán keresztül.

A Szövetség Balkáni szerepvállalását megelőző négy missziót sikeresként lehet értékelni, emellett ezek hozzájárultak ahhoz, hogy a NATO egy minimális tapasztalattal már rendelkezzen a jugoszláv háborúba való beavatkozást megelőzően. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy a NATO mindezekből még nem tudott eleget tanulni valamint tapasztalni, így a következőkben azt szeretném bemutatni, hogy a délszláv háborúk során felmerülő folyamatos kihívások és az azonnal felmerülő területenkívüliség kritikájának ellenére a Szövetség miként tudta gyakorlatban legitimálni műveleti tevékenységét.

3.1. Bosznia-Hercegovina

A délszláv háborúk első éveit egy rendkívüli hezitáló és bizonytalan hozzáállás jellemezte a nemzetközi közösség, és így a NATO oldaláról is, holott a nyugat-balkáni puskaporos hordó Irakkal ellentétben a Szövetség határai mellett fekszik. A Szlovéniában és Horvátországban dúló háborúkat illetően a nemzetközi közösség kollektív kudarcot szenvedett, a NATO is csak a két ország függetlenségének kikiáltását követően, 1992-ben kezdte újragondolni felelősségét a régióban.⁵⁹

Az intervenció hiányából levont következtetések és az ENSZ BT 713. (1991) és 757. (1992) számú határozatának alapján indult el a Szövetség feladatvállalása a területen, a NATO első területen kívüli tengeri műveletén, a Tengeri Megfigyelőn (*Maritime Monitor*) és az ezt levegőből támogató Légi Megfigyelőn (*Sky Monitor*) keresztül. A fegyverembargót elrendelő

⁵⁹ Niall Mulchinock: *NATO and the Western Balkans. From Neutral Spectator to Proactive Peacemaker*. Cork, Palgrave Macmillan, 2017. 16.

határozat értelmében a NATO a Nyugat-európai Unióval együttműködve az adriai hajóforgalom és a boszniai légtér ellenőrzését biztosította az UNPROFOR támogatásaként. Bár ezek lezárulását követően azonnal indultak a következő műveletek, a NATO még itt is erős hezitálást mutatott az intervenció kérdéséről. Ennek legfőbb eredője az Egyesült Államok hezitálása volt, aminek elsődleges oka a Vietnám szindrómában, valamint a Powell doktrínában azonosítható.⁶⁰ A Szövetség és egyben a világ legerősebb hadserege nélkül pedig a többi tagállam erősen tartott egy fokozódó szerepvállalástól a térségben. Emellett úgy látom, hogy a NATO tagállamainak alapvetően könnyebb és kényelmesebb volt elfogadni az ENSZ békefenntartó misszióját és tartózkodni a beavatkozástól – kiváltképp a területenkívüliség kritikájától tartva –, annak ellenére, hogy az UNPROFOR hatékonysága folyamatosan csökkenő tendenciát mutatott.

1993. júniusában a BT 836-os határozatára válaszul a Szövetség felajánlotta védelmi légierejét egy esetleges UNPROFOR elleni támadás esetére, ami egyfajta következményként tekinthető az akkori NATO főtitkár, Manfred Wörner egy 1993. májusi nyilatkozatának, ahol élesen bírálta és megkérdőjelezte az UNPROFOR boszniai hitelességét. Boutros-Ghali, akkori ENSZ főtitkár viszont alapvetően nyitott volt az ENSZ művelet NATO általi leváltására, így a nyilatkozat nem okozott törést a két szervezet kapcsolatában, inkább előremozdította azt.

Az 1992-1993 közötti szerepvállalást áttekintve látható, hogy a NATO sikerrel hajtotta végre első területen kívüli katonai műveleteit, ezek hatékonysága a boszniai szerbek ellen viszont minimálisként értékelhető. Az addigi szerepvállalásban 1994. február 5-én hozott fordulópontot egy aknatámadás a szarajevói Markale piacon, és néhány héttel később sor került a NATO történetében először a katonai erő alkalmazására. Ezzel az akkor már súlyosan beteg Manfred Wörner főtitkár reményei is megnöttek, hogy sikerült precedenst állítani a NATO jövőbeli balkáni szerepvállalását illetően.⁶¹

A nemzetközi közösség, így a NATO is, 1994 végén került végleg választás elé Bosznia és az addigi szerepvállalás folytatását vagy annak átalakítását illetően. A NATO az ENSZ kérésére megkezdte az OPLAN 40104 kialakítását, ami egy készenléti-veszélyhelyzeti tervként szolgált az UNPROFOR NATO misszió általi leváltásának lehetőségére. Miközben Tudatos Erő

⁶⁰ A Vietnám szindróma az amerikai politikai kifejezést nézve, egy belső ellenérzésre utal a tengerentúli katonai beavatkozásokat illetően, ami a vietnámi háborút lezárását követően kapott hangsúlyt. A Colin Powell-hez és az első öbölháborúhoz kötődő doktrína lényege, hogy külföldi katonai beavatkozást csak abban az esetben érdemes indítani, ha az az ország nemzetbiztonsági érdekeit szolgálja, széles körű társadalmi támogatottság áll mögötte és a katonai erő képes elérni a kívánt politikai célt.

⁶¹ Mulchinock (2017): i. m. 58.

(*Deliberate Force*) néven egy légi hadjárat tervezése is kezdetét vette, az ENSZ továbbra is inkább fékként működött ezek jóváhagyását illetően, egészen 1995. májusáig, egy újabb szarajevói támadásig. Az erre válaszként indított légi csapások viszont nem könyvelhetők el teljes sikerként, hiszen a második támadássorozatot követően a boszniai szerbek közel 400 UNPROFOR-katonát ejtettek foglyul és iraki mintára élő pajzsként használták fel őket, így a NATO lefújta a további csapásokat. Az eset minden korábbinál tisztábban jelezte az ENSZ misszió lezárásának és egy átfogó katonai offenzíva indításának szükségességét.⁶²

Mindennek ellenére a srebrenicai népirtás és egy újabb szarajevói aknatámadás kellett ahhoz, hogy a nemzetközi közösség végre elhatározza magát és 87 célpont meghatározásával elindította a NATO vezette *Deliberate Force műveletet*. A Szövetség légierije főként a szerb vezetési pontokat, létesítményeket és lőszerraktárakat támadta, miközben az ENSZ RRF-je (*Rapid Reaction Force – Gyors Reagálású Erője*) a szárazföldön indított támadásokat. A precíziós fegyverek alkalmazásának köszönhetően a járulékos veszteségeket a minimumra tudták csökkenteni, ennek ellenére úgy gondolom, ez nem felelteti a NATO és az ENSZ azon együttes kudarcát, hogy a döntő erejű légicsapások indításával a szükségesnél tovább vártak, így a boszniai szerbek is csak az ősz során kényszerültek tárgyalóasztal elé.

Az 1995. decemberében aláírt daytoni békeszerződés értelmében a Szövetség átvette az UNPROFOR-tól a boszniai katonai művelet vezetését és irányítását, így a Közös Erőfeszítés (*Joint Endeavour*) művelet keretében, az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1031. számú határozata alapján felhatalmazott Végrehajtó Erő (*Implementation Force, IFOR*) békekikényszerítő misszió december 20-án megkezdte tevékenységét. A NATO első szárazföldi koalíciós katonai művelete egy évre kapott mandátumot a békeegyezmény katonai feladatainak végrehajtásával, a NAC pedig már négy hónappal az IFOR színrelépését követően sikert hirdetett.⁶³ A művelet ezzel elősegítette a boszniai polgári és politikai folyamatok újrakezdését, és az őrzőtevékenység mellett az erőforrásaihoz és mandátumához mérten a polgári feladatok végrehajtásában is támogatást nyújtott. Míg a többnemzeti együttműködéssel együtt annak sajátos kihívásai is megjelentek – a haditechnikai eszközök kompatibilitásának vagy épp a katonák angol nyelvi ismeretének hiánya, a doktrínák és egyéb előírások nem megfelelő ismerete, illetve az eltérő katonai kultúra, hogy csak néhányat említsek a sorból –, az IFOR

⁶² U.o. 72.

⁶³ A daytoni békeszerződés alapján a NATO legfontosabb feladatai az alábbiak voltak: a tűzszünet betartásának ellenőrzése; az szembenálló felek csapatainak szétválasztása és visszavonása a saját területükre; a nehézfegyverzet begyűjtésének és a leszerelés ellenőrzése; az IFOR csapatokhoz nem csatlakozott ENSZ erők kivonásának segítése; a boszniai légtér ellenőrzése.

misszió a katonai feladatokat elvárásoknak megfelelően végezte el, a válságkezelés polgári oldalát tekintve pedig erején felül teljesített. Ez utóbbi esetében világosan látszott, hogy az IFOR küldetésének befejezése után a civil oldalon továbbra is temérdek tennivaló maradt hátra. Arra kérdésre, hogy milyen erők telepítése szükséges a polgári célok végrehajtásához szükséges nyugodt és békés környezet biztosításához, a NATO döntéshozói a katonai jelenlét csökkentett megtartásának tervével válaszoltak, ehhez hűen pedig ENSZ BT 1088. határozatának alapján a Stabilizációs Erő (*Stabilisation Force, SFOR*) 1996. december 20-án átvette az IFOR mandátumát.

Az SFOR elődjéhez hasonlóan egyesített parancsnoki struktúrával rendelkezett, feladatát az ellenségeskedések kiűzésének megakadályozásában és a békefolyamat stabilizálásában határozták meg, létszáma azonban mindössze 35 000 fő volt, ami nagyságrendileg az IFOR fele. A NATO 2004-ig vezette ezt a második boszniai misszióját, majd egy júniusi megállapodást követően szerepét 2004. december 2-ával az Európai Unió vezette EUFOR Althea vette át.

3. 2. Koszovó

A koszovói NATO-fellépés alapvető minőségi változást mutatott a korábbi békefenntartó- és kikényszerítő műveletekhez képest és kiemelkedő hatást gyakorolt a Szövetség jövőbeni működésének, valamint szerepének meghatározásában, megnyitva a válságkezelés egy új fejezetét. A védelmi szerepvállalásból kilépve viszont a NATO a határai mentén, de mégis a felelősségi körzetén kívül indított ENSZ BT felhatalmazás nélküli akciókat, ez pedig újabb belső válságot hozott a szervezetben.⁶⁴ Hosszú utat kellett így bejárni ahhoz, hogy a Koszovói Erőket (*Kosovo Force, KFOR*) a NATO legrégebbi műveleteként értékelhessük több mint húsz év távlatából.

A koszovói válság történeti háttere rendkívül mélyen gyökerezik, kialakulásának kezdőpontját pedig több helyen is lehetséges meghúzni. A boszniai háború által lekötött NATO szerepvállalására viszont csak sokkal később, a nemzetközi közösség közvetítő próbálkozásainak kudarca után (Holbrooke-Milosevic találkozó, rambouillet-i konferencia) került sor, mikor már elkerülhetetlenné vált az egyébként késve érkező beavatkozás. Az 1999. januárjában bekövetkezett racaki mészárlás 45 albán civil áldozatot követelt, és megadta a végső löketét annak, hogy a Szövetség által 1998-ban elkészített terveket a gyakorlati

⁶⁴ Pados Ferenc: A koszovói háború katonai tapasztalatai. *Új Honvédségi Szemle*, (1999), 10. 56-59.

megvalósulás irányába tereljék. A hónap végén a NAC fel is hatalmazta az akkori NATO főtitkárt, Javier Solana-t a légitámadások indítására a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (*Federal Republic of Yugoslavia, FRY*) ellen.⁶⁵ A Szövetséges Erő (*Allied Force*) hadművelet és ezzel együtt a NATO koszovói intervenciójának legalitása kapcsán mindmáig nem született egységes álláspont, az ENSZ Alapokmányát tanulmányozva – kiemelt tekintettel a 2. cikkre, a VII. fejezetre és az 53. cikkre – illegálisként értékelhető a beavatkozás, ám Kofi Annan a Szervezet akkori főtitkára a humanitárius jogra hivatkozva az intervenció legalitásáról tett nyilatkozatot. Nem oldja fel a máig fennálló kérdést és problémát, de Delbrueck professzor nyilatkozata hűen tükrözi számos jogi szakértő álláspontját, vagyis azt, hogy míg a NATO beavatkozás *"objektíve illegális, mégis vannak bizonyos alapjai ennek a fellépésnek, amelyek nem jogszerűek, de indokoltak"*.⁶⁶

Mindemellett pozitív hozadékként tekintek az ENSZ-el folytatott NATO együttműködés szorosabbra fűzésére, ami a BT határozat hiányában történt intervenció ellenére is kevesebb válságot élt át Koszovó kapcsán, mint az előd Bosznia esetében. Ebből fakadóan viszont problémaként jelentkezett a politikai és katonai kérdések túlságos összefonódása, ami Koszovóban többek között abban mutatkozott meg, hogy NATO-nagyköveteknek kellett részletekbe menően jóváhagyniuk a szerb célpontok kiválasztását, holott ez meglátásom szerint a hatáskörükön és szakértelmükön kívül esett.

A tárgyalta beavatkozásra az Allied Force hadműveleten keresztül 1999. március 24-én került sor, mely során az első fázis keretében a légicsapások mindössze katonai célpontokra korlátozódtak és nem tudták meghátrálásra készíteni Milosevicet, aki tovább fokozta az etnikai tisztogatást a tartományban. Ezzel vált elkerülhetetlenné március 27-tel a hadművelet második fázisának elindítása, ahol már a civil-katonai infrastruktúra, a Koszovóban állomásozó szerb erők és a civil lakosság is a támadások célpontjaivá váltak. Milosevic arroganciája és hite, hogy meg tudja törni a NATO elszántságát végül pont ellene működött, hiszen a szerb erők brutalitásában könnyedén indokot lehetett találni a beavatkozás szükségességére. Az FRY államfője április 4-én jelentette be a koszovói műveletek azonnali leállítását, májusban pedig kezdetét vette a Szövetség szárazföldi csapatainak Albániába és akkori Macedóniába telepítése. Szintén ebben a hónapban jött fordulat az Egyesült Államok elkötelezettségében, hiszen Clinton elnök nyilatkozatában elsőként helyezte kilátásba amerikai csapatok telepítését

⁶⁵ Mulchinock (2017): i. m. 108-115.

⁶⁶ Albert Legault: NATO Intervention in Kosovo: The Legal Context. *Canadian Military Journal*, 1. (2000), 2. 63-65.

Koszovóba, ami élően szembenállt addigi hozzáállásával.⁶⁷ Úgy gondolom, ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a NAC május 26-án jóváhagyta az előterjesztést a 48.000 fő erős KFOR misszióról, melyet június 9-én a kumanovói katonai-technikai megállapodás, majd június 10-én a 78 napos légi hadművelet felfüggesztése és az ENSZ BT 1244. számú határozatának kiadása követett. Ezzel megszületett a NATO KFOR-on keresztüli jelenlétének és működési keretének két legfontosabb alapidokumentuma, így a művelet az IFOR-nál és az SFOR-nál is szélesebb mandátummal rendelkezett, lévén, hogy az ENSZ saját történetében először helyezte katonai kézbe a közbiztonság biztosítását.⁶⁸

A KFOR eredeti és kezdeti célkitűzései az ellenségeskedések kiűzésének megakadályozása; egy biztonságos környezet megteremtése, a közbiztonság valamint a közrend biztosítása; a Koszovói Felszabadító Hadsereg leszerelése; a nemzetközi humanitárius tevékenységek támogatása és a nemzetközi civil jelenléttel való együttműködés voltak.⁶⁹ A szerbek 1999. június 20-ára a megállapodáshoz híven teljesítették a kumanovói egyezményben foglaltakat – a Jugoszláv erők fokozatos kivonása Koszovóból, a szárazföldi csapatok öt fázisban, a légi-és légvédelmi erők 2 fázisban –, 1999 végére pedig a KFOR létszáma elérte a közel 50.000 főt, ami az erők telepítését tekintve egy nagy sikernek könyvelhető el, figyelembe véve a terepviszonyokat, a repülőterek és a megfelelő utak hiányát.

A KFOR kezdeti feladatainak ellátása és a tartomány stabilizálása érdekében szorosan együttműködött az ENSZ UNMIK (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*) missziójával, a menekültek visszatelepítésének biztosításában példátlan sikereket értek el. A civil lakosságot magát viszont nem sikerült megfelelően védelmezni, hiszen az albánok visszatelepülésével párhuzamosan megindult a szerbek elleni bosszúhadjárat, ami közel 70-80.000 szerb elmeneküléséhez vezetett. A nemzetközi közösség, így a NATO is együttesen vétett hibát abban, hogy egyértelműen a szerbeket tekintették fő agresszoroknak a konfliktusban, ami a független és pártatlan békefenntartás hiányához vezetett.⁷⁰ A törekvés egy multikulturális környezet kialakítására már a kezdetekben sem mutatott sikereket, a tartomány így politikailag instabil maradt.

⁶⁷ Mulchinock (2017): i. m. 113-131.

⁶⁸ Vincze Dalma: A NATO átalakuló koszovói jelenléte. *Külügyi Szemle*, 11. (2011) 2., 116-119.

⁶⁹ JFC Naples: [*NATO's Role in Kosovo*](#). (Hozzáférés: 2022.09.5.).

⁷⁰ Mulchinock (2017): i. m. 185-190.

A Koszovói Felszabadító Hadsereg (*Kosovo Liberation Army, KLA*) a jugoszláv erők kivonását követően a tartomány legjelentősebb hadseregeként már komoly politikai erőt képviselt, további előretörésének megakadályozásához pedig elkerülhetlenné vált a leszerelése. Ezt 1999. júniusában kezdték meg a KFOR támogatásával és látva a KLA szerbek elleni bosszúhadjáratát, igyekeztek a lehető leghamarabb sikeresen végrehajtani. Kompromisszumos megoldásként alakult meg a Hadseregből a Koszovói Védelmi Hadtest (*Kosovo Protection Corps, KPC*), ami egészen 2009-ig állt fenn, feladatait tekintve pedig a vészhelyzeti válságreakálásra lett korlátozva. Mindez viszont inkább szolgált a NATO és vele együtt a KFOR arculatának megmentésére, hiszen a KPC közel évtizedes fennállása alatt és már annak kezdeti időszakában számtalan alkalommal bukkantak illegális fegyverraktárakra, és a KPC fekete piacon való jelenlétéről is egyértelmű jelentések érkeztek. Mindemellett a KPC és a KLA szakadár csoportjai által elkövetett szerb kisebbségek elleni támadásra is több esetben sor került, a KFOR engedékenysége és az UNMIK lassúsága miatt pedig nem sikerült időben egy hatékony, pártatlan és demokratikus biztonsági erő felállítása, ami a zavargások újonnan kialakulásához vezetett.⁷¹

A Szövetség és a NATO azt már a kezdetekben látta, hogy sürgősen egy olyan jellegű gyors kivonulási tervvel számolni, mint azt Boszniában tették, így került alkalmazásra a *standardok a státusz előtt* (*standards before status*) program, amely értelmében előbb a politikai, biztonsági és gazdasági szerkezet rekonstrukciójára kell sor kerüljön, és csak ezen előfeltételek teljesülése után jöhet Koszovó nemzetközi helyzetének rendezésére. Utólag látszik, hogy ez inkább a függetlenség útjában állt, minthogy annak eszközeként funkcionált volna.⁷² Mindemellett a 2000-es évek elején a javuló biztonsági környezetet látva a KFOR megkezdte erőinek fokozatos létszámcsökkentését, így mikor 2004-ben Mitrovica-ban kiújult az erőszak a szerbek és az albánok között, a NATO misszióját rendkívül váratlanul érte a szervezett erőszak hullám, kezelésének sikerét pedig jelentősen akadályozta a misszióhoz hozzájáruló nemzetek korlátozásai a saját egységeik bevetetőségét illetően.⁷³ Mindezt látva a NATO változást eszközölt minden oldalról a stratégiájában, így a KFOR is jelentős átalakításon és átszervezésen ment keresztül: az erők mozgékonyságának és reagálóképességének megerősítése mellett nagyobb hangsúly került az információ-és

⁷¹ U. o. 193-198.

⁷² Vincze (2011): i. m. 119-120.

⁷³ Varga Attila: A nemzeti korlátozások hatása a NATO-műveletek végrehajtására. *Hadtudományi Szemle*, 3. (2010), 1. 60-67.

hírszerzésre, a KFOR-parancsnok pedig sokkal szilárdabb vezető szerepet tudott betölteni a nemzeti vezetésű alakulatok irányításában.

Ezt követően, 2005-ben vette kezdetét az USA és az ENSZ vezetésével a koszovói függetlenségi folyamat beindítása, a rendezési irányelvek meghatározása. A 2006-ban elfogadott és népszavazással is megerősített új szerb alkotmány szerint viszont Koszovó lényegi autonómiával rendelkezik ugyan, de továbbra is Szerbia elszakíthatatlan része, ami nagy ellentétben állt azzal, amit a tartomány albán lakossága akart: teljes, feltételek nélküli függetlenség.⁷⁴ A felek között zajló további státusztárgyalások alatt a KFOR segítette fenntartani a biztonságot és a stabilitást a területen, ami nagyban hozzájárult a tárgyalások zavartalan lefolytatásához. Miután Koszovó 2008. február 17-én egyoldalúan kikiáltotta függetlenségét, a nemzetközi jelenlét nagymértékben átalakult az UNMIK rekonfigurációjával és az EULEX Koszovó misszió elindításával, így a KFOR is részben új helyzettel találta szembe magát. A misszió feladatkörében és létszámában, valamint a NATO Koszovó iránti elkötelezettségében nem történt jelentősebb változás, ellenben az elmondható, hogy az EU jelenlétével minden korábbinál fontosabbá vált nemzetközi szereplők közötti szoros koordináció-és együttműködés.⁷⁵ A cél továbbra is megvalósításra vár, de egyértelmű: fenntartható állapot létrehozása Koszovóban és a Nyugat-Balkán egész térségben.

3. 3. Észak-Macedónia

1991-es függetlenedésekor Macedónia a Nyugat-Balkán többi országával ellentétben elkerülte a fegyveres konfliktust, ennek ellenére több olyan problémával kellett szembenéznie, melyekről három szomszédjával – Bulgária, Görögország és Szerbia – kellett valahogy megállapodásra jutnia. Alkotmányos neve mellett identitása és történelme is vita tárgyát képezte, ennek ellenére az ország igyekezett minél előbb integrálódni a nyugati szervezetekbe.⁷⁶ A NATO szempontjából ez 1995-ben a Békepartnerségi programhoz, 1997-ben pedig az Euro-atlanti Partnerségi Tanácshoz való csatlakozást jelentette.

A koszovói háború kitörése amellet, hogy több százezer menekült érkezését jelentette Macedóniába, az albán nacionalizmust is felkorbácsolta az országban. Nyugat-balkáni

⁷⁴ Juhász József: Koszovó útja a függetlenségig. *Nemzet és Biztonság* 1. (2008), 1. 71-73.

⁷⁵ JFC Naples: [KFOR History](#). (Hozzáférés: 2022.09.05.).

⁷⁶ Egeresi Zoltán: Észak-Macedónia hosszú útja a NATO tagságig. *Stratégiai Védelmi Kutatóintézet*, (2020), 10. 1-2.

geostratégiai elhelyezkedését figyelembe véve úgy gondolom kijelenthető, hogy biztosan lehetett számítani valamilyen zavargás kibontakozására Macedóniában, ami egy alacsony intenzitású konfliktus formájában meg is mutatkozott. Az ország NATO iránti elkötelezettségének demonstrálásaként és saját biztonsági helyzetük és képességeik sikeres felmérésének eredményeként folyamatos támogatást nyújtottak a NATO-nak az Allied Force hadművelet során és még a Szövetség erőinek állomásoztatására is sor került a menekültválság kezelése érdekében. 1999-ben amellet, hogy Macedónia befogadó nemzetként támogatta a frissen indított KFOR missziót – egy ideig még a NATO katonai HQ-ja is működött Skopjében –, csatlakozott a Tagsági Akciótervhez (*Membership Action Plan, MAP*), ezzel pedig kezdetét vehették a formális tárgyalások Macedónia NATO-csatlakozását illetően.⁷⁷

Ehhez azonban elengedhetetlen volt az országban zajló konfliktus rendezése és lezárása. Már 1998-ban érkeztek jelentések a KLA fegyvereseinek átszivárgásáról és aktivitásáról az országban, ami később bizonyosságot is nyert. Miután az akkori Trajkovski kormány szinte semmit nem tett az albán etnikai kisebbség helyzetének rendezése érdekében, ezen sérelem felkarolásaként létrejött a Nemzeti Felszabadító Hadsereg (*National Liberation Army of Macedonia, NLA*) szeparatista milícia. 2001. áprilisában támadásokat indítottak macedóniai rendőrörsök ellen, Trajkovski pedig levélben kért segítséget a NATO-tól az albán fegyveres csoportok leszerelésében. Miközben az Európai Unió közvetítőként vállalt szerepet egy tűzszüneti megállapodás megkötésében, addig a NAC június 29-én jóváhagyta az Alapvető Betakarítás (*Essential Harvest*) hadműveletet, ennek indítását viszont egy tűzszüneti megállapodás megkötéséhez köthették. A szembenálló felek az év augusztusában írták alá az Ohridi Keretegyezményt – a sikeres politikai megállapodás elfogadásakor George Robertson NATO főtitkár és Javier Solana EU külügyi és biztonságpolitikai főképviselő is jelen voltak –, mely az albán fegyveres csoportok mellett elsőként ismerte el a kisebbségi jogaikat.⁷⁸ 2001. augusztusa és 2003. márciusa között a NATO három hadműveletet folytatott le sikeresen a térségben – *Essential Harvest, Amber Fox, Allied Harmony* –, elsőként és sikeresen demonstrálva Európa védelmi és biztonsági képességeit, hiszen a műveletekben az USA mindössze logisztikai támogatást nyújtott, ami precedensként szolgált a későbbi macedóniai missziók EU általi átvételére.

A stabilitás helyreállításával folytatódhatott a NATO-integráció, így a szkopjei parancsnokság összekötő irodaként működött tovább és 2006-ban megalakították a Befogadó

⁷⁷ Mulchinock (2017): i. m. 215-216.

⁷⁸ U. o. 218-221.

Állam Támogató Központot (*Host Nation Support Coordination Center, HNSCC*), fokozatosan átvéve a parancsokság KFOR-t támogató legtöbb feladatát. Emellett Macedónia fokozatosan elkezdett bekapcsolódni a NATO missziós szerepvállalásába, ami a kezdeti két fős ISAF részvételből 2008-ra odáig fejlődött, hogy 127 macedón katona teljesített szolgálatot Afganisztánban. A 2010-es éveket végigkísérő belpolitikai válság miatt a szomszédos államokkal csak 2017 során kezdődhetett meg a viszony rendezése, aminek végpontja a Görögországgal aláírt preszpai megállapodás volt, ennek eredményeként pedig az ország hivatalos neve Észak-Macedónia lett. A több évtizede húzóóda probléma sikeres lezárása új lendületet adott a NATO-integrációnak és 2018. októberében elkezdődtek a hivatalos tárgyalások a csatlakozásról.⁷⁹ A NATO-tagok állandó brüsszeli képviselői 2019. februárjában írták alá a jegyzőkönyvet a csatlakozásról, s a ratifikációs folyamat sikeres lezajlását követően Észak-Macedónia 2019. március 27-én a szervezet 30 tagjaként csatlakozhatott a NATO-hoz.

4. SZÉLESEDŐ MŰVELETI SPEKTRUM

A 2001. szeptember 11-ei Egyesült Államok ellen irányuló terrortámadásokra válaszul a Szövetség történetében először életbe léptették a Washingtoni Szerződés 5. cikkelyét és elindították az amerikai vezetésű Tartós Szabadság műveletet⁸⁰ (*Operation Enduring Freedom, OEF*), valamint a NATO koalíciós haderejének Aktív Törekvés műveletét (*Operation Active Endeavour, OAE*), ezzel pedig új fejezet vette kezdetét a Szövetség válságkezelésében.⁸¹ A NATO amellett, hogy egyre nagyobb, majd mondhatni vezető szerepet vállalt Afganisztán újjáépítésében és a békefenntartásában, a 2004-től induló iraki kiképzési misszióin és az Afrikai Uniót támogató műveletein keresztül a regionális hatóköréből kilépve elkezdte globális szintű és harmadik generációs műveleti szerepvállalását, hiszen az afganisztáni és az iraki intervenciót is két egymástól elkülöníthető műveleti fázis és a biztonsági szektor reformja jellemzi.⁸² A régebbi még megoldatlan kihívások mellett ebből adódóan számos új is felmerült, a következőkben így azt fogom bemutatni, hogy a műveletek és feladatok folyamatos bővülése mellett hogyan kezelte a Szövetség a harmadik-és negyedik generációs műveletekben felmerülő megpróbáltatásait.

⁷⁹ Egeresi (2020): i. m. 3-5.

⁸⁰ AZ OEF elnevezést az Egyesült Államok kormányzata szinonimaként alkalmazza a terrorizmus elleni háború (*Global war on Terror, GWoT*) keretében indított műveleteire, viszont elsősorban az afganisztáni háború vonatkozásában használjuk, dolgozatomban pedig én is erre hagyatkozom.

⁸¹ Szenes Zoltán – Siposné Kecskeméthy Klára: *NATO 4.0 és Magyarország. 20 év tagság, 30 év együttműködés*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2019. 78.

⁸² Gazdag – Remek (2018): 78.

4. 1. Afganisztán

2001. decemberében az Afganisztán jövőjének rendezését célzó Bonn konferencia és az ennek nyomán kiadott ENSZ BT 1386-os határozata adott jogalapot a Nemzetközi Biztonsági és Támogató Erők (*International Security Assistance Force, ISAF*) többnemzetiségű katonai misszió elindítására, azzal a kezdeti feladattal, hogy segítsék Kabul és környéke biztonságának javítását, ezzel támogatva, hogy az Átmeneti Afgán Hatalom és az ENSZ biztonságos környezetben végezhesse munkáját.⁸³ A missziót kezdetben 6 hónapos rotációban más-más Vezető Államok irányították, így mikor a NATO 2003. augusztusában átvette az ISAF feletti teljes parancsnokságot, létrejött egy stabil vezetési struktúra, és amellet hogy végre a kis államok is egyre jobban be tudtak kapcsolódni a misszióba, a NATO feladat-és szerepkörében prioritássá vált a válságkezelés.⁸⁴ A Szövetség beavatkozását a nemzetközi szakértők konszenzusosan 3 fázisra osztják, így én is ezt a szakaszolást követve és keretként felhasználva fogom ismertetni a NATO ISAF afganisztáni szerepvállalását.⁸⁵

A „könnyű lábnyom” jelenlét (2003-2007) fókusza a katonai stabilizáción és a biztonság megőrzésén volt, ennek sikeres kivitelezése érdekében pedig az ENSZ BT az 1510-es határozatával kiterjesztette az ISAF feladat-és hatáskörét egész Afganisztánra, amit 4 fokozatban hajtottak végre, így 2006 végére már az ország teljes területe az ISAF ellenőrzése alatt állt. Ugyan az USA már 2002-ben elindította az első Tartományi Újjáépítési Csoportok (*Provincial Reconstruction Team, PRT*) telepítését Afganisztánban, úgy gondolom ezek igazán nagy hangsúlyt az ISAF műveleti területének folyamatos bővülésével kaptak, és erre a terjeszkedésre válaszul válhattak a NATO direkt technikájává az ország újjáépítésében. Ezek a civil-katonai szakértőkből álló csoportok az adott tartományban egyfajta kihelyezett ISAF bázisként a misszió céljainak megvalósításáért voltak felelősek, így a központi kormányzat hatókörének kiterjesztése mellett az államépítésben és a biztonsági szektor reformjában is aktív szerepet vállaltak.⁸⁶ Fontosnak tartom még a PRT-k működési dinamikája kapcsán megemlíteni a nemzetközi szervezetek közötti munkamegosztást, amely értelmében a NATO a PRT-k működésének biztonságáért felelt, a polgári oldal biztosítása pedig az afgán hatóságok és az

⁸³ ENSZ Biztonsági Tanács: *Security Council resolution 1386 (2001) [on the situation in Afghanistan]*, 2001. december 20., S/RES/1386 (2001).

⁸⁴ Kováts Levente Sándor: Változó célok az afganisztáni hosszú háborúban. *Hadtudományi Szemle* 11. (2018), 4. 97.

⁸⁵ Henrik B.L. Larsen: *NATO in Afghanistan: Democratization warfare, national narratives, and budgetary austerity*. Harvard Kennedy School, Belfer Center for Science and International Affairs, 2013.

⁸⁶ Kováts Levente Sándor: A NATO afganisztáni szerepvállalása. *Hadtudományi Szemle* 14. (2021), 1.; Larsen (2013): i. m. 4-8.; ISAF Provincial Reconstruction Team (PRT) Handbook, Edition 4. 4-10.

ENSZ afganisztáni segítségnyújtási missziójának a (*United Nations Assistance Mission in Afghanistan, UNAMA*) felelőssége maradt.

2006-ban a rigai csúcson a Szövetség a jelenlét addigi tapasztalatait összegezve elkezdte felismerni az addig alkalmazott katonai stratégia sikertelenségét.⁸⁷ Az ISAF erők létszáma ebben az évben már több mint 30 ezer főnél járt,⁸⁸ azonban még ez is kevésnek bizonyult, tekintve, hogy a kibővített műveleti terület több részén a Szövetség teljes körű felkeléssel szembesült. Ez alapvetően azért okozott nagy problémát, mert az európai tagállamok békefenntartó-és békeépítő műveletek keretében megvalósuló stabilizációs és rekonstrukciós feladatokkal számoltak mikor vállalták a misszióban való részvételt, és úgy gondolták, hogy a harci cselekményeket majd az Egyesült Államok fogja vállalni az OEF-en keresztül. Így amikor a 2003-as iraki invázió nem csak Amerika figyelmét, de a pénzt és erőt is hosszú távon elvonta Afganisztánból, továbbá nemzeti korlátozások gyengítették a jelenlét hiteles kiterjesztését és megtartását, hiányzott a szükséges anyagi háttér, a „könnyű lábnyom” koncepció pedig egyre inkább elkezdett erős ellentmondásokkal küzdeni, elkerülhetetlenné vált az ISAF stratégiájának megváltoztatása. Felismerték, hogy a két legfőbb cél, a biztonság és a fejlődés elérése kéz a kézben jár egymással, s míg az iraki háborúval kapcsolatos ellenérzések miatt egy átfogó stratégiai váltás tovább váratott magára, a nemzeti korlátozások feloldásában jelentős sikereket tudtak elérni.

Ez utóbbi alatt a hivatalos NATO definíciót összefoglalva olyan korlátozásokat, megszorításokat vagy kötöttségeket értünk, amiket egy adott nemzet szab meg a NATO-műveletben résztvevő katonai erőire vagy polgári elemeire.⁸⁹ A nemzetközi műveleteket irányító parancsnokok általánosságban úgy érzik, hogy ezek a korlátozások jogkörüket negatívan befolyásolják és fokozzák a művelet sikertelenségének kockázatát. A másik oldalról viszont a nemzeti fenntartások biztosítanak lehetőséget a részvételre a műveletekben, amennyiben annak hiányzik egy országban a széles körű társadalmi támogatása, hiszen így úgy tudják korlátozni a misszióban betöltött szerepkört, hogy az elfogadottabbá váljon a lakosság körében.⁹⁰ Ugyan ez a KFOR esetében is okozott problémákat, az ISAF során élesebb bírálatok jelentek meg, többek között a brit sajtó által felkapott és kifejezetten negatív példaként

⁸⁷ NATO: [Riga Summit Declaration Issued by NATO Heads of State and Government](#). (Hozzáférés: 2022.10.07.).

⁸⁸ Sam Gollob – Michael E O’Hanlon: Afghanistan Index: Tracking Variables of Reconstruction and Security in Post-9/11 Afghanistan. *Foreign Policy at Brookings*, 2020. 5.

⁸⁹ Allied Administrative Publication-06 (2021) NATO Glossary of Terms and Definitions. 24.

⁹⁰ Varga Attila Ferenc: A nemzeti fenntartások problematikája a NATO válságkezelő műveletek végrehajtása során. *Hadtudományi Szemle*, 3. (2010), 2. 10–13.

emlegetett Németország kapcsán, akinek katonái mellett, hogy a békésebb északi tartományokban állomásoztak, sem harcoló-vagy éjszaki műveletekben nem vettek részt.⁹¹ A rigai csúcstalálkozó ezt a problémát nagy részben eredményesen kezelni tudta, hiszen onnantól az akkori 30 ezer fő körüli erőből 26 ezer fő korlátozás nélkül hajtotta végre feladatát a továbbiakban,⁹² viszont felmerül a kérdés, hogy mi okozhatja ezeknek a nemzeti fenntartásoknak az előfordulását. Afganisztán esetében ez az ISAF misszió legnagyobb fogyatékoságában, a közös stratégia és az egységes szövetséges elképzelés hiányában azonosítható. Meglátásom szerint egy ilyen kidolgozása és végrehajtása nagyobb biztonságot adna a tagállamok számára, eredményesebbé tenné a misszióra való felkészülést és a jelenlét során a feladatok végrehajtásának minőségét. Amennyiben ez az ISAF esetében már a kezdetekben tisztázásra került volna, úgy a jelenlét kiterjesztése, a tagállamok közötti bizalom kialakítása, és a művelet korlátok közé szorulása se jelent volna meg ilyen éles és jelentős problémaként.

A 2008-as bukaresti csúcshoz köthető a második fázis, a 2008-2011 időszakát felölelő megerősített jelenlét (*civilian surge*), mely elnevezés onnan eredeztethető, hogy a műveleti létszám itt tetőzött, mintegy 130 ezer fővel.⁹³ Az említett csúcstalálkozón fogadták el a romló biztonsági helyzetre reagálva az Átfogó Stratégiai Politikai-Katonai Terv (*Comprehensive Strategic Political-Military Plan, CSMP*) koncepcióját, aminek jelentősége nem is abban rejlik, hogy a művelet hármass célrendszere (biztonság, kormányzás, fejlesztés) köre építették, hanem abban, hogy a CSMP összekapcsolva ezt a három szintet végre lehetőséget nyújtott arra, hogy eszközöljék hadműveleti szinten a szükséges változtatásokat. A koncepció egyik sarokköveként indították el a NATO Afganisztáni Kiképzési Misszióját (*NATO Training Mission to Afghanistan, NTM-A*), ami Afganisztán Nemzeti Hadserege (*Afghan National Army, ANA*) esetében magasabb színvonalú kiképzést, Afganisztán Nemzeti Rendőrsége (*Afghan National Police, ANP*) esetében pedig általános és átfogó kiképzést és mentorálást foglalt magába.⁹⁴ Az OEF-től átvett feladatokkal azt kívánták elérni, hogy egyrészt gyorsítsák a kiképzést és felkészítést, másrészt biztosítsák, hogy amint annak elérkezik az ideje, az ANSF minél eredményesebben tudja átvenni feladatát. Ebből látszik, hogy ugyan a kilépési stratégiáról még

⁹¹ ISW: [International Security Assistance Force \(ISAF\)](#). (Hozzáférés: 2022.10.28.).

⁹² Varga Attila Ferenc: A nemzeti korlátozások hatása a NATO-műveletek végrehajtására. *Hadtudományi Szemle*, 3. (2010), 1. 62-64.

⁹³ Szenes – Siposné Kecskeméthy (2019): 78.

⁹⁴ Larsen (2013): 7-9.

hiányoztak a konkrét és kifejezett tervek, már számoltak és terveztek a jelenlét megszüntetésével.

A második fázis másik fontos eseménye Barack Obama amerikai elnökké választása 2008-ban, ami természetesen hozta magával egy stratégiai felülvizsgálatot követően egy új afganisztáni stratégia kialakítását.⁹⁵ Ez az eredeti tervekől lejjebb adva szakított az államépítés gondolatával, és helyette az OEF fő céljára, az al-Káida vezetőségének és erőinek elpusztítására került vissza a hangsúly, és csak ezután jött a sorban egy megbízható afgán kormány létrejöttének segítése és egy felkelés ellenes (*counterinsurgency*, *COIN*)⁹⁶ hadjárat előkészítése. A 2009-ben jóváhagyott újabb 20 ezer katona kiküldése ellenére a biztonsági helyzet még tovább romlott, így Obama leváltva az aktuális hadszíntérparancsnokot, Stanley McChrystal tábornokot nevezte ki az afganisztáni amerikai és így a NATO erők parancsnokává is, akit szinte azonnal fel is kértek egy jelentés elkészítésére, amiben a tábornok 3 alapvetően reális lehetőséget vázolt fel.⁹⁷ Ezek viszont nem egyezvén az elnök szándékaival azonnal konfliktust szültek az amerikai politikai vezetés és a hadsereg között, kompromisszum hiányában pedig a 2009-ben meghirdetett Afganisztán-stratégia McChrystal egyik opcióját tartalmazta, az adminisztráció politikai céljai szerint átformálva. Így 2010-re az amerikai erő már 100 ezer fő felett járt Afganisztánban, ami rég várt lehetőséget biztosított a támadó hadműveletek megindítására, kiemelten az ország déli részén, Helmand tartományban és környékén. Eközben az Egyesült Államok megerősített jelenlétét a NATO McChrystal kezdeti értékelésének figyelembevételével egy lakosságcentrikus COIN-nal támogatta, ami szintén az OEF hatásköréből vett át bizonyos feladatokat. Ezzel nem csak azt ismerték fel, hogy a lakossággal győzhetők le a felkelők, hanem azt is, hogy hiábavaló a felkelőkkel szemben felmutatott győzelmek sora, ha az afgán kormány nem ér el kellő népi támogatottságot.⁹⁸

A kivonulási stratégia végrehajtására épülő harmadik szakasz (2011-2014) alapját a 2010-es lisszaboni csúcsértekeztetés adta, ahol az új Stratégiai Koncepció elfogadása mellett a Szövetséges országok vezetői megállapodtak, hogy 2014-re átadva az ANSF-nek az

⁹⁵ A 2009. márciusára elkészült Riedel-jelentés úgy találta, hogy szükség van egy hollisztikus Afganisztán-Pakisztán megközelítésre, illetve az eddigi katonai erőfeszítéseket, szélesebb körű diplomáciai és külügyi jelenléttel kívánta kiegészíteni.

⁹⁶ A 2019-ben kiadott Hadtudományi Lexikon definícióját alkalmazva a felkelés elleni műveletek „átfogó megközelítéssel összefogott civil és katonai tevékenységek, amelyeknek célja a felkelők legyőzése és választ adni, megoldani a korábbi sérelmeket”, melyek két fő megközelítés mentén szerveződhetnek: lakosságközpontú és ellenségközpontú COIN.

⁹⁷ Wagner Péter: A terror elleni háború vége? Barack Obama külpolitikája Irakban és Afganisztánban. *Külügyi Szemle*, (2017) különszám, 28-31.

⁹⁸ Kovács (2021): 75–76.

Afganisztán feletti ellenőrzés feladatát, elkezdik kivonni az ott állomásozó katonai erő jelentős részét és lezárják az ISAF missziót, a további jelenlétet pedig szigorúan katonai tanácsadásra és kiképzésre korlátozzák.⁹⁹ Ez szinte teljes koherenciában állt Obama belpolitikai céljaival és nyilatkozataival, hiszen az elnök már 2009-ben arról beszélt, hogy 2011-re teljesen szeretné kivonni csapatait Afganisztánból, melynek okait egyrészt a már korábban is említett csökkenő társadalmi támogatottság hiányában, illetve az „Ázsia felé fordulás” és az ezt előkészítve a CENTCOM felelősségi területén történő folyamatos katonai létszámcsökkentésben véltem felfedezni.¹⁰⁰ Miután 2012-ben a chicagói csúcstalálkozón felvázolták és meghatározták az afganisztáni kivonulás menetrendjét, úgy gondolom, hogy hiába hangsúlyozta a NATO a lisszaboni csúcson a feltételekhez kötött kivonulást és a rugalmas átmenetet az ISAF és az azt követő művelet között. Végző soron az amerikai politikai érdekeket követve egy dátumhoz kötött kivonulást hajtottak végre, még ha folytatták is egy új misszió keresztül a jelenlétet.

4. 2. Irak

A NATO iraki intervenciója csak még inkább megerősítette a Szövetség hidegháború után megtalált új szerepkörét és azt a területenkívüli jelenlétet validáló elképzelést, hogy az észak-atlanti terület biztonságának garantálása érdekében a határain kívül jelentkező kihívások kezelésében is részt kell vállalni. A beavatkozást megelőző vita viszont a transzatlanti közösség egyik legnagyobb belső válságát idézte elő, majdnem végzetesen szembenálló táborokra osztva a Szövetséget.¹⁰¹

A vita alapját az egységes álláspontot tükröző ENSZ BT 1441-es számú határozatának értelmezése okozta, ugyanis egyik oldalról a NATO európai nagyhatalmai (Franciaország, Németország, Belgium) a fegyverzetellenőrzésre, valamint a párbeszédre és diplomáciára helyezték a hangsúlyt, addig az amerikai vezetés casus belli-ként tekintett arra, ha Irak képtelennek bizonyul elszámolni múltbéli tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatos tevékenységeiről. Ennek nyomán indította el a GWoT keretében George Bush amerikai elnök a „hajlandók koalícióját” („*coalition of the willing*”), amihez a szervezet több tagállama is csatlakozott, a NATO viszont Törökország 4. cikkelyen alapuló védelmén kívül nem vett részt a többnemzetiségű haderő iraki háborújában.¹⁰² Ez jól mutatja, hogy a GWoT egy alapvetően

⁹⁹ NATO: [Lisbon Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Lisbon](#). (Hozzáférés: 2022.10.10.).

¹⁰⁰ Csiki Varga Tamás – Pércsi Dávid: Az amerikai globális katonai jelenlét hangsúlyeltolódása a 2010-es évtizedben. *Stratégiai Védelmi Kutatóintézet*, (2021), 3. 2-7.

¹⁰¹ BBC: [Nato Turns to Terrorism Fight](#) (Hozzáférés: 2022.10.18.).

¹⁰² Philip H. Gordon: [The Crisis in the Alliance](#). *Brookings*, 2003.02.24. (Hozzáférés: 2022.10.18.).

amerikai találmány volt, ennek kivetelezéséhez viszont az USA-nak szüksége volt szövetségesekre, de felmerül a kérdés, hogy vajon szüksége van-e magára a Szövetségre is?

Az ENSZ BT 2004-ben kiadott 1546. számú határozatát követően nem sokkal az ideiglenes iraki miniszterelnök levélben fordult támogatásért a NATO-hoz. Jaap de Hoop Scheffer, az akkori főtitkár viszont ezek mellett még egy harmadik tényezőhöz kötötte a beavatkozást, ami a szövetséges tagállamok közötti konszenzus volt. A júniusi isztambuli csúcstalálkozón ezt sikerült elérni, így a korábban elrendelt felderítő és értékelő látogatások eredményeit figyelembe véve elrendelték a NATO Iraki Képzés-Végrehajtási Missziót (*NATO Training Implementation Mission Iraq, NTIM-I*), ami nem fegyveres küldetesként a jelenlegi KFOR-hoz hasonló tevékenységi körrel a kiképzésen, mentoráláson, illetve felszerelések adományozásán keresztül segítette Irakot a hatékony fegyveres erők létrehozásában. Mindeközben igény-és helyzetelemzést is folytattak a kiképzésekről, melyek alapján, illetve politikai jóváhagyást követően létszámemeléssel és a segítségnyújtás további kiterjesztésével az év decemberében átállás történt a NATO Iraki Képzési Missziójára (*NATO Training Mission Iraq, NTM-I*). A cél viszont továbbra is Irak segítése maradt képesség és kapacitásépítésen keresztül, egy demokratikusan irányított, és fenntartható biztonsági szektor létrehozásának érdekében.¹⁰³

Az NTM-I tevékenységét az iraki kormánnyal és az Egyesült Államok Iraki Haderejével (*United States Forces – Iraq, USF-I*) összhangban folytatta, így előbbivel könnyebb volt az iraki katonai vezetés igényeknek megfelelő újjáépítése, míg utóbbi Afganisztánhoz hasonlóan kulcsfontosságúnak bizonyult, hiszen biztonságos működési környezetet teremtett a NATO erőinek a feladatuk végzéséhez. A műveleti koncepció szerint a Szövetség az első fázisban a vezetés-irányítási mechanizmusok létrehozására, az iraki biztonsági erők (*Iraqi Security Force, ISF*) kiképzésére és a tanácsadás folyamatos javítására fókuszált, míg a második fázis részeként a Képzési, Oktatási, Doktrinális Központ létrehozásában nyújtottak segítséget az ISF-nek.¹⁰⁴

2008-ra nem csak az ISF ért el jelentős létszámemelkedést (200 ezer fős létszámával a haderő 6 év alatt közel négyszeresére nőtt), de a biztonsági helyzet is jelentős javulást mutatott.¹⁰⁵ Látszott, hogy a képességek ott vannak az ISF-ben, viszont még jócskán szükség volt az NTM-I támogatására, ebben viszont már tapasztalhatóak voltak a kulturális különbségekből adódó nehézségek. Ugyan ez nagyban nehezítette a lakosságcentrikus COIN végrehajtását, legalább

¹⁰³ NATO: [Relations with Iraq](#). (Hozzáférés: 2022.10.13.).

¹⁰⁴ Wagner Péter: Magyar katonai tanácsadók Irakban. *Honvédségi Szemle*, 144. (2016), 5. 60–61.

¹⁰⁵ Anthony H Cordesman: *The Uncertain Security Situation in Iraq. Trends in Violence, Casualties and Iraqi Perceptions*. Center for Strategic & International Studies, 2010. 4-15.

világosan megmutatta a Szövetségnek, hogy nem lehetséges egy univerzális COIN koncepció alkalmazása, azt mindig a helyi viszonyokhoz, így az adott ország vagy terület lakosságához, annak kultúrájához, politikai berendezkedéséhez, gazdaságához kell igazítani. Továbbá az, hogy a NATO személyzete előzetes felkészítés nélkül, egy alapvetően etnocentrikus látásmóddal érkezett, nem segítette elő a lakosság megnyerését, főleg úgy, hogy a konfliktusos területeken a többség mondhatni jobb lehetőség híján támogatta csak a nemzetközi jelenlétet, de nem feltétlenül értettek egyet vele, és tartottak a megszállás lehetőségétől.¹⁰⁶ Magát a kiképzést pedig az ISF strukturális hagyatéka még tovább nehezítette, hiszen az altisztek (*non-commissioned officers*) koncepciójának idegensége mellett az is hátráltató tényezőnek bizonyult, hogy az NTM-I tanácsadóknak a legtöbb esetben náluk magasabb rendfokozatú tiszteket kellett oktatniuk vagy mentorálniuk.

Emellett a missziót tovább gyengítette belülről a pénzügyi támogatás-finanszírozás elégtelensége. Ennek legfőbb okát a NATO általános „*a költségek oda kerülnek, ahová tartoznak*” („*costs-lay-where-they-fall*”) megközelítésben vélem felfedezni. Leegyszerűsítve ennek legtöbb esetben az volt a végeredménye, hogy amelyik ország finanszírozni tudta volna az iraki jelenlétet, az vonakodott ezt megtenni, míg akik szívesen vállalták volna a részvételt, azok nem tudták ezt pénzügyileg megengedni maguknak. Ennek nyomán látható, hogy már a 2000-es évek során milyen problémákat okozott a NATO-tagállamok alacsony védelmi költségvetése és kiadása, s hogy ez már alapjaiban mennyit gyengített egy misszió eredményes végrehajtásában.

Miután a 2006-2007-es időszakban a Bush-adminisztráció által indított iraki stratégiai irányváltás következtében javuló biztonsági helyzet és belpolitikai stabilitás mellett újra Afganisztánra esett a fókusz, megválasztása után Barack Obama nem habozott végrehajtani a kampányígéretekhöz hűen az iraki kivonulást. 2011 őszén született döntés arról, hogy semmilyen amerikai erő nem marad Irakban, s miután az év december 31-ével az NTM-I mandátuma is lejárt és nem született megállapodás a csapatok jövőbeni jogállásáról, az Egyesült Államok oldalán a NATO is kivonult az országból. A Szövetség jelenléte viszont nem szűnt meg teljesen, a NATO Átmeneti Sejt (*NATO Transition Cell, NTC*) egy éven keresztül működött, lehetőséget biztosítva a rendszeres párbeszédhez, és az partnerségi kapcsolat irányába való elmozduláshoz. Az iraki stabilitásról alkotott nyugati álmkép viszont a távozással együtt hamar semmivé foszlott és egyértelművé vált, hogy a politikai nyomás

¹⁰⁶ Madar Imre: [A NATO szerepvállalása az iraki biztonság megteremtésében](#). MHTT, 2005. (Hozzáférés: 2022.10.13.).

mentén végrehajtott kivonulás túl korai és gyors volt, az iraki kormány még nem állt készen az önálló működésre. Ez többek között az Iszlám Állam (*Islamic State of Iraq and Syria, ISIS*) felemelkedéséhez is vezetett a régióban, melynek következtében néhány éven belül az Amerikai Egyesült Államok, majd a NATO is visszatért az országba.

4. 3. Afrika

A 9/11-es terrorcselekményekre válaszul adott afganisztáni jelenlét mellett az Aktív Törekvés Művelet (*Operation Active Endeavour, OAE*) keretében a NATO egy 5. cikkelyen alapuló, a Földközi-tenger térségében indított tengeri misszió keresztül is hozzájárult a terrorizmus elleni küzdelemhez.¹⁰⁷ Ugyan az OAE feladataiban jelentős hasonlóságot mutatott a Szövetség korábbi tengeri műveleteivel, a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem és így a fenyegetés jellege is új feladatként állt a Szövetség előtt, így nem lehetett teljesen átemelni a korábban bevált módszereket, innovatív megoldásokat kellett alkalmazni. Míg kezdetben csak járőrözést és a gyanús hajók ellenőrzésének tevékenységét folytatták, az OAE idővel egy ennél sokkal szélesebb körű terrorizmus ellenes műveletté fejlődött: 2003-ban az USA iraki invázióját biztosítva a Task Force STROG (*Strait of Gibraltar, STROG*) a Gibraltári-szorosnál vállalta hajók kíséretét, 2004-től pedig párhuzamosan a műveleti terület kiterjesztésével az egész Földközi-tengerre, a partnerországok számára is lehetőséget biztosítottak a műveletben való részvételben. Ennek eredményeként a NATO páratlan ismereteket szerzett a terrorista tevékenység tengeren való visszaszorításának vonatkozásában, tovább erősíthette kapcsolatait a partnerországaival – kiemelten a Mediterrán Dialógus (*Mediterranean Dialogue, MD*) résztvevőivel –, ami így a Szövetség geopolitikai kapcsolatainak erősítéséhez is hozzájárult. A NATO leghosszabb tengeri művelete ugyan elhúzódott, de jelentősen hozzájárult a tengeri biztonság megőrzéséhez, így voltaképp sikeresnek könyvelhető el. Emellett viszont fontosnak tartom kiemelni azt a központi problémát, amivel a Szövetség a későbbi, mediterrán és afrikai térségben indított műveletei során is ugyanúgy szembesült, ez pedig a tüneti kezelésen való túllépés hiánya.

A műveleti spektrum további bővítésére 2005-ben került sor, amikor NATO nem fegyveres alakulatokkal bekapcsolódott az afrikai válságkezelésbe, annak ellenére, hogy kezdetben az afganisztáni államépítés és az iraki intervenció idő-és költségigénye miatt távol akartak maradni a kontinenstől.¹⁰⁸ Az Afrikai Unió (*African Union, AU*) még ma is tartó támogatása alapvetően

¹⁰⁷ NATO: [Operation Active Endeavour \(2001-2016\)](#). (Hozzáférés: 2022.10.18.).

¹⁰⁸ Marsai Viktor: A NATO szerepvállalása Afrikában. *Nemzet és Biztonság*, 5. (2012), 4. 72-75.

3 fő területen zajlott: a működési támogatás keretében indított légi szállítási műveleteket többségében európai NATO központokból koordinálták; a képzési támogatást a németországi és olaszországi NATO oktatási centrumokban indított tanfolyamok keretében biztosították, ez csak később egészült ki kitelepült mobil kiképzéssel, a szélesebb közönség elérésének céljából; a strukturális segítségnyújtás keretében pedig az AU etiópai parancsnokságába telepítettek szakértőket, akik a legutóbbi kérés alapján a csapatmozgások-és gyakorlatok megtervezéséről adják át szaktudásukat és a NATO tapasztalatokat.¹⁰⁹ Bár mindez így leírva egy széles körű tevékenységet és szerepvállalást feltételez az „*Afrikai megoldások az afrikai problémák*” elv mentén szerveződve mind az Afrikai Unió és a NATO is egy kifejezetten korlátozott afrikai szerepvállalásba zárta a Szövetséget.¹¹⁰

A Dárfúrban zajló alacsony intenzitású fegyveres konfliktus rendezésének kapcsolatában kért először segítséget az AU a NATO-tól, így 2005-2007 között a Szövetség az Afrikai Unió Szudáni Misszió (*African Union Mission in Sudan, AMIS*) békefenntartóinak szállításában nyújtott segítséget, melybe szoros intézményközi együttműködéssel az Európai Unió is bekapcsolódott. Az AMIS-t 2008-ban az AU, ENSZ és EU vezette hibrid Afrikai Unió – Egyesült Nemzetek Szervezetének Dárfúri Missziója (*United Nations – African Union Mission in Darfur, UNAMID*) váltotta. Ez a NATO szerepvállalás végét is jelentette, ami nem váltott ki tiltakozást a Szövetségen belül, hiszen így újra nagyobb figyelmet tudtak fordítani az afganisztáni megerősített jelenlétre. Az afrikai kivonulás – ami átvitt értelemben értendő, hiszen minimális NATO személyzet tartózkodott az afrikai kontinensen – viszont nem tartott sokáig, 2009-ben az AU a továbbra is fennálló képességhiány miatt az Afrikai Unió Szomáliai Missziójához (*African Union Mission in Somalia, AMISOM*) kérte a Szövetségtől egy légihíd fenntartását, illetve a békefenntartók stratégiai légi szállítását, amit 2009-től az AMISOM felszerelést szállító hajók kíséretének tevékenysége is kiegészített.¹¹¹ A NATO szerepvállalása ugyan mindkét misszió esetében döntő jelentőségűnek és fontosságúnak bizonyosult, hiszen a légi szállítással tulajdonképpen a misszió megvalósulását tették lehetővé, a Szövetség többi műveletéhez viszonyítva az afrikai szerepvállalás továbbra is csekélynek minősíthető. Látszik, hogy a NATO felismerte Afrika fontosságát a nemzetközi kapcsolatokban, így az AU

¹⁰⁹ NATO: [Cooperation with the African Union](#). (Hozzáférés: 2022.10.14.).

¹¹⁰ NATO: [Speech by NATO Secretary General Jaap de Hoop Scheffer at the Egyptian Council](#). (Hozzáférés: 2022.10.14.).

¹¹¹ NATO: [Cooperation with the African Union](#). (Hozzáférés: 2022.10.14.).

misszióiban való részvételt sokkal inkább hátsó politikai szándék vezérelte a kapcsolatépítés céljából, mint az, hogy ténylegesen mi történik és mire van szükség a műveleti területeken.

Az Óceáni Pajzs Műveletet (*Operation Ocean Shield, OOS*) 2009-ben Szomália partjainál a kalózkodás ellen indították a NATO két korábbi hasonló feladatokat ellátó műveletének utódjaként. Afrika szarvánál 2011-ben csúcsosodott a kalóztámadások száma, ezt követően jelentős mértékű csökkenésről tudtak számot adni, melyben szerepet játszott a nemzetközi szervezetek közötti koordináció fejlődése, a NATO művelet-végrehajtási szabályok (*Rules of Engagement, ROE*) szigorítása és az EUNAVFOR kiterjesztett mandátuma. A legnagyobb hozzájárulást és ezzel együtt az igazi áttörést viszont a privát üzleti szektor adta, a fegyveres biztonsági őrök egyre szélesebb körű alkalmazásával.¹¹² Az OOS a Szövetség többi afrikai műveletéhez hasonlóan praktikus gyakorlati fórumot és lehetőséget nyújtott a kapcsolatok javítására a térség államaival, tekintettel viszont arra, hogy a szükséges képességeket az SNMG2 egységeinek rotálásával tudták biztosítani, megkérdőjeleződik ezeknek a kifejezetten költséges tengeri műveleteknek a létjogosultsága. Mindez a már korábban is említett tüneti kezelésből fakad, hiszen nem foglalkozva a kalózkodást kiváltó okokkal – úgy mint a szegénység, folyamatos fegyveres konfliktusos környezet –, az ilyen sikerek csak átmeneti megoldásokat és eredményeket hoznak addig, amíg a Szövetség vagy más nemzetközi szereplő nem fektet bele tényleges időt és energiát hosszú távú megelőzési programokba.

2011-ben a Moammer Kadhafi rendszere elleni lázadás nyomán robbant ki az első líbiai polgárháború, ami egyúttal helyt adott egy utólag rendkívül kettős megítélésű NATO műveletnek, az Egységes Védelmezőnek (*Operation Unified Protector, OUP*). Líbia stratégiai fontossággal bír Európa szempontjából az energiaimport miatt, így mikor a lázadás átcsapott egy humanitárius katasztrófává, az európai tagállamok egyértelmű nyomást kezdtek gyakorolni az Obama-adminisztrációra, hogy az USA is csatlakozzon az OUP-hoz.¹¹³ Ennek a nyomásgyakorlásnak a hátterében továbbra is azonosítható a még mindig fennálló képességhiány, viszont Barack Obama kiállása a beavatkozás mellett példásan mutatta a Szövetségen belüli egységet, tekintve hogy ezt az elnök az intervenció társadalmi támogatottságának hiányában tette meg. Így a repüléstilalmi zóna fenntartására, a fegyverembargó kikényszerítésére és a civil lakosság ellen elkövetett erőszak megfékezésére az ENSZ BT által mandátumot adó művelet során az Európai Unió és a NATO közötti

¹¹² James M. Bridger: Safe Seas at What Price? The Costs, Benefits and Futures of NATO's Operation Ocean Shield. *NATO Research Paper*, 95. (2013), 2-3.

¹¹³ Marsai (2012): 79-81.

együttműködés egy újabb jelentős mérföldkőhöz ért, és a Szövetségen belül is kialakult egy szorosabb egység az iraki intervenció miatt keletkezett belső törés után. Az év márciusában indított 222 napos művelet katonai szempontból osztatlan sikert aratott, a végső cél viszont a tartós béke megteremtése volt, amiben már nem tudtak hasonló eredményeket felmutatni. Emellett a Szövetség ki nem mondott és bizonyított rezsimváltást irányzó célja kapcsolatában sem beszélhetünk osztatlan sikerről, hiszen a rezsimváltás maga NATO támogatással vagy anélkül, de valóban megtörtént.¹¹⁴ A Szövetség ebben való esetleges szerepvállalását több tagállam úgy értékelte, hogy a NATO ezzel már jócskán túllép a hatáskörén, így a kezdeti mandátumon való túlterjeszkedés (*mission creep*) jelensége ismét beazonosítható kihívásként jelent meg a műveleti szerepvállalásban.

Magának sikernek is súlyos ára volt, a légicsapások és a lázadók által elkövetett erőszaknak számtalan civil áldozata mellett a Kadhafi halála következtében kialakult hatalmi vákuum anarchiába taszította az ország lakosságát és a régiót is egyaránt. Anders Fogh Rasmussen akkori NATO főtitkár viszont már az OUP megindítása előtt jelezte, hogy a Szövetség erői túlságosan le vannak kötve ahhoz, hogy konfliktus lezárása után is biztosítani tudják a Szövetség szerepvállalását Líbia rekonstrukciójában.¹¹⁵ Ehhez híven az október végével lezárt OUP-ot követően véget is ért a NATO líbiai szerepvállalása, bár a Szövetség kijelentette, hogy tovább figyeli a helyzetet, és szükség esetére megőrzi képességeit. Ennél az általános töltetű nyilatkozatnál viszont érdemre méltóbb, hogy a líbiai műveletet követően a NATO frissítette az AJP-01-et: a működési környezet beavatkozás előtti vizsgálata és a helyi viszonyok figyelembevételének fontossága is bekerült a dokumentumba.¹¹⁶ Míg ezek az OUP alapvető hibáira reflektáltak a Szövetség két évtizedes műveleti szerepvállalását áttekintve úgy gondolom megállapítható, ez a líbiai intervenció során is elkövetett hiba inkább utolsó csepp volt a pohárban, mint az OUP sajátos problémája.

A NATO afrikai szerepvállalását áttekintve látszik, hogy ez tökéletes lehetőséget nyújtott a geopolitikai kapcsolatok kiépítése mellett az MD és a Békepartnerségi (*Partnership for Peace, PfP*) kapcsolatok megerősítésére, és az USA mérsékeltebb elkötelezettségének ellenére pedig a NATO szerepét is meg tudták erősíteni egy újabb kontinensen, addig maga a szerepvállalás

¹¹⁴ K.J.I Leblond: *NATO Military Intervention in Libya: A Hit and Run Campaign*. Canadian Forces College, (2017), 12-14.

¹¹⁵ NATO: [*Press Conference by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen after the Working Lunch of NATO Ministers of Defence with Non-NATO Contributors to Operation Unified Protecto*](#). (Hozzáférés: 2022.10.19.).

¹¹⁶ Allied Joint Publication-01, Allied Joint Doctrine (Edition E Version 1). 2.10. 37.

mértéke szinte görcsösen tüneti kezelések sorára korlátozta a Szövetséget. Ennek egyértelmű ellenérveként lehet felhozni a már szintén korábban említett „*Afrikai megoldások az afrikai problémák*” elgondolást, ami ugyan a térség műveleteinek esetében határozottan igazolja ezt a korlátozott jelenlétet és cselekvést, a NATO műveleti szerepvállalásának általános képét jelentősen rontja, hiszen objektív külső szemlélőként egy félmunka képét kaphatjuk, ami nem vetít előre pozitív képet a Szövetség esetleges jövőbeni újabb misszióinak hallatán.

5. NAPJAINK VÁLSÁGKEZELŐ MŰVELETEI

A 2013-as Münchener Biztonságpolitikai Konferencián Anders Fogh Rasmussen kijelentette, hogy a hangsúly a műveleti alkalmazásról a műveleti készenlétre, a hadműveleti tervezésről a válságtervezésre, a műveleti NATO-ról pedig a készenléti NATO-ra helyeződött át, mindezt pedig a 3R koncepció (*ready - felkészült, robust - erős, rebalanced - kiegyensúlyozott*) egészítette ki.¹¹⁷ Így a Szövetség válságkezeléséről már rendkívül széles értelemben véve lehet beszélni, hiszen a védelem és az elrettentés mellett a békeidőszaki készenlét is a tevékenységi kör szerves részévé vált. Ugyan a műveletek száma – jelenleg 4 aktív nemzetközi NATO béketámogató művelet-és misszió van folyamatban –, valamint nagyságuk csökkent, 2014 után új feladatok, illetve tevékenységek kerültek a portfólióba, a Krím orosz annektálásával pedig újra előtérbe került a Szövetség keleti határainak védelme, ami a ma is zajló orosz-ukrán háborúban is megmutatkozik.¹¹⁸

A NATO vezetés alatt álló KFOR misszióban 2008-ban – Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltását követően – mutatkozott változás, amikor szerb tiltakozások ellenére kiterjesztették a KFOR feladatát a KPC leszerelésére, valamint a Koszovói Biztonsági Erők (*Kosovo Security Force, KSF*) és az őket ellenőrző civil infrastruktúra létrehozásának támogatására. Ezt egy 2009-es NAC döntés értelmében a haderő elrettentő jelenlétre való áttérése követte, s ugyan a 2011-es észak-koszovói vámvita kapcsán kialakult erőszakhullámok arra készítették a Szövetséget, hogy egy Hadműveleti Tartalékos Zászlóalj telepítésével növelje a jelenlétet, általánosságban egy fokozatos létszámcsökkentés van jelenleg is folyamatban az elrettentő jelenlétre való átállás jegyében.¹¹⁹

¹¹⁷ NATO: [NATO after ISAF – Staying Successful Together - Remarks by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the Munich Security Conference](#). (Hozzáférés: 2022.10.23.).

¹¹⁸ Szenes – Siposné Kecskeméthy (2019): 86.

¹¹⁹ JFC Naples: [KFOR History](#). (Hozzáférés: 2022.10.23.)

A balkáni biztonsági helyzet stabilizálása egy jelenleg is folyamatban lévő munka, s ugyan a NATO a KFOR-on keresztül a menekültek visszatelepítését példátlanul sikeresen kivitelezte, az ott lakók számára a biztonságos környezet megteremtése még hagy kívánnivalót maga után. A NATO Tanácsadó és Összekötő Csoport (*NATO Advisory and Liaison Team, NALT*) a NATO-KSF együttműködés intézményi keretét nyújtja, miközben a koszovói parlament célja, hogy 2028-ra a KSF teljes értékű hadsereggé alakuljon át.¹²⁰ Bár kétséges, hogy ez hogyan és miként valósulhatna meg, a KSF felállításának előrehaladásával elkerülhetetlennek tartom a NATO koszovói szerepének felülvizsgálatát, ezzel együtt pedig a KFOR feladatszabásának újabb módosítását. Mindezt viszont oly módon kell meghozni, hogy elkerülve a *mission creep* újonnan felmerülő kritikáját, továbbra is egyértelműen érthető maradjon a Szövetség jelenléte, amíg arra szükség van.

Jelenleg viszont nem tartom szükségesnek, hogy a misszió esetleges befejezéséről beszéljünk, hiszen a cél egy stabil és működő Koszovó létrejötte, ezáltal pedig fenntartható, békés állapot elérése a térségben. Ezt a boszniában folyamatosan fennálló fegyveres konfliktus, Szerbia hozzáállása és egy esetleges orosz destabilizációs kísérlet is veszélyezteti, melyek ráadásul a NATO figyelmének túlzott megosztásához is hozzájárulhatnak. Mindemelllett Koszovó függetlensége, és a folyamat nemzetközi felügyelete is egy inkább hosszú távú kihívásként áll a Szövetség előtt. Magyarország szempontjából fontos megjegyezni, hogy nemzeti biztonsági politikánk elsődleges prioritása a Nyugat-Balkán biztonságának megteremtése, így a 2021. októberétől egy éven át tartó COM KFOR beosztás elvállalása amellet, hogy nyomatékosította a Nyugat-Balkán fontosságát Magyarország számára, nemzetközi elismertséget és értékes tapasztalatokat is adott a Magyar Honvédségnek.

A NATO Déli Szárnyán jelenleg egy nagyobb aktív művelet, a Tengeri Őr (*Operation Sea Guardian, OSG*) zajlik, illetve az Afrikai Unió kérésére a Szövetség jelenleg is biztosít stratégiai légi-és tengeri szállítást az ATMIS¹²¹ művelethez, illetve további két területen – kiképzés, strukturális segítségnyújtás – is zajlik az együttműködés. Az OSG egy korábbi művelet, az OAE átalakítását követően indult el 2016-ban, a Tengeri Őr így elődjénél egy sokkal szélesebb spektrumot lefogó, NA5CRO műveletként Tengeri Biztonsági Műveleti (*Maritime Security Operations, MSO*) feladatok ellátását teljesíti az Európai Unió EUNAVFOR MED

¹²⁰ [Kosovo Security Force to Partake in US Peacekeeping Mission](#). *Prishtina Insight*, (Hozzáférés: 2022.10.23.).

¹²¹ Az African Union Transition Mission in Somalia (ATMIS) 2022. április 1-jén, az AMISOM mandátumának lejártát követően vette át a korábbi művelet helyét és annak feladatait.

Sophia műveletével szoros együttműködésben.¹²² Az OSG keretében így értékes kooperációra van lehetőség az EU mellett Líbiával és az MD országaival, s a művelet keretében a NATO megerősíti helyét a tengeri hadszíntéren és érvényre tudja juttatni saját tengeri stratégiáját. A tengeri helyzetfelismerés képességének fenntartására, a terrorizmus elrettentésére és az ellene való küzdelemre, illetve a kapacitásépítésre fókuszáló művelet kapcsán viszont joggal merül fel a korábban már említett tüneti kezelés problémája, kicsit más perspektívából megközelítve pedig megfontolandó, hogy ez a limitált mértékű, ámde katonai szerepvállalás mennyire minősíthető a térségben zajló humanitárius válság szükségtelen és eredménytelen militarizálásának.

2011-ben a NATO iraki kivonulását követően az optimistább megközelítés hívei nem gondolták, hogy néhány évvel később szükség lesz egy, a korábbiakhoz hasonló művelet indítására. Holott pontosan ez történt, hiszen a Szövetség nem tudta kezelni a korábbi jelenléte alatt az iraki biztonsági szektor irányításának minden hibáját, így 2014-ben az ISIS felemelkedésével és fokozatos térnyerésével az ISF összeomlott. A 2013-ban meghirdetett műveleti NATO koncepciójától való visszalépés és a készenlétire való átállás ellenére 2018-ban, az iraki kormány kérését követően döntés született a NATO újabb iraki missziójáról (*NATO Mission Iraq, NMI*), ezzel a Szövetség is csatlakozott ISIS elleni globális koalícióhoz.¹²³ A nem harcoló tanácsadó misszió célja az iraki biztonsági intézmények és erők megerősítése, s az OSG-hez hasonlóan szintén lehetőséget biztosít az EU és a NATO közötti kooperáció fejlesztésére. Ennek keretét elsősorban az Iraki Nemzeti Biztonsági Stratégia (*Iraqi National Security Strategy, NSS*) adja, melynek a civil oldalával, a stratégiai-politikai követelmények biztosításával az Európai Unió EUAM missziója foglalkozik, az NMI pedig a gyakorlati oldalon mozogva a megteremtett környezetben a kiképzésért felel.¹²⁴ A misszió tevékenysége így elsősorban erre (IED-ek elleni küzdelem, páncélozott járművek karbantartása, katonai orvostan) fókuszál, de szerepet vállalnak az iraki katonai szakmai oktatás és a nemzetbiztonsági struktúrák felépítésében, így másodszorra talán nagyon sikerrel járva egy fenntartható biztonsági szektor kiépítésében. Ezek túlzott átpolitizáltsága miatt viszont megkérdőjelezhető, hogy amíg ezzel a problémával nem foglalkoznak érdemben, addig milyen mértékben érhető el a hön áhított fenntarthatóság. Az NMI emellett egyfajta kísérleti egérmént is funkcionál a NATO

¹²² Alessandra Giada Dibenedetto: Implementing the Alliance Maritime Strategy in the Mediterranean: NATO's Operation Sea Guardian. *NATO Research Paper*, 134. (2016), 1-12.

¹²³ NATO: [NATO Mission Iraq](#). (Hozzáférés: 2022.10.2.).

¹²⁴ Niels Schafranek: NATO and EU Training Missions in Iraq — an Opportunity to Enhance Cooperation. *NDC Policy Brief*, 17. (2019), 2-4.

2016-ban bejelentett *stabilitás kivetítése* elképzelés gyakorlati megvalósításában.¹²⁵ A támogató politikai környezet hiánya viszont jelentősen hozzájárul a stabilitás kivetítése érdekében végzett képesség-és kapacitásépítés sikertelenségéhez. Irak esetében pedig pontosan ez a helyzet, hiszen hiába sikerült kiszorítani az Iszlám Államot az országból, Irakot továbbra is politikai bizonytalansága és romló biztonsági helyzete jellemzi.¹²⁶

Afganisztánban 2015. január 1-jén váltotta az ISAF-et az Eltökélt Támogatás Misszió (*Resolute Support Mission, RSM*), ami már lezárult műveletként kilóg a fejezetben eddig tárgyaltak sorából, ám tekintettel arra, hogy az RSM csak kicsivel több mint egy évvel ezelőtt fejeződött be, úgy gondolom, még beletartozik napjaink műveleteinek kategóriájába.

Az RSM az afganisztáni kormány kérése és az ENSZ BT 2189-es határozatának mandátuma alapján az afgán biztonsági szektor felkészültségének, hatékonyságának és átláthatóságának javítása céljából jött létre.¹²⁷ Az elsődleges feladat így akárcsak Irakban, itt is kiképzés és tanácsadás volt, hiszen az Afgán Nemzeti Biztonsági és Védelmi Erők (*Afghan National Defense and Security Forces, ANDSF*) még nem álltak készen az ország biztonságának fenntartására. Az erőfeszítések ellenére viszont az ANDSF létszáma 2014 óta csökkenő tendenciát mutat, melynek okai az afgán katonák „mozgó” identitásában, a biztonsági szektort átható korrupcióban illetve az állomány alacsony képzettségi szintjében azonosíthatók. Az RSM-nek így a toborzásban és a kabuli kiképző központ munkájában is támogatást kellett nyújtania.¹²⁸

Ugyan a NATO jelenlét a kezdeti 13 ezer főből a 2017-es létszámemelést követően a 17 ezer főt is megközelítette, a művelet utolsó évében már kevesebb mint 10 ezer katonával kellett lekoordinálni Afganisztánból a kivonulást.¹²⁹ Az RSM létszámcsökkentése és voltaképp az egész kivonulás az amerikai politikai akarathoz való NATO alkalmazkodás tükrében történt, amit a Szövetség a 2019-ben is hangoztatott „*Együtt megyünk be, együtt jövünk ki*” alapelvvel tudott igazolni, de vannak akik még így is megaláznak tartják a NATO számára a kivonulás módját.¹³⁰ Donald Trump a kampánya során hangoztatott kivonulásról a megválasztást

¹²⁵ NATO: [The Warsaw Declaration on Transatlantic Security](#). (Hozzáférés: 2022.10.23.).

¹²⁶ Kevin Koehler: Projecting Stability in Practice? NATO's New Training Mission in Iraq. *NDC Policy Brief*, 2. (2018), 4.

¹²⁷ NATO: [Resolute Support Mission in Afghanistan \(2015-2021\)](#). (Hozzáférés: 2022.10.24.).

¹²⁸ [Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction – Quarterly Report to the United States Congress](#). SIGAR, Arlington, 2021.07.30, 63.; Novák-Varró Virág: A NATO Eltökélt Támogatás Misszió jövője. *Honvédségi Szemle*, 147. (2019), 3. 6–9.

¹²⁹ NATO: [Archive ISAF Placemats](#). (Hozzáférés: 2022.10.25.).

¹³⁰ Arianna Guerrero: [The US' Decision to Pull out of Afghanistan - The NATO Debacle](#). *Turkish Heritage Organization*, (Hozzáférés: 2022.10.25.).

követően egy mérsékeltébb véleményre tért át az afganisztáni jelenlétet és szerepvállalást illetően, a tálibokkal való direkt, afgán kormányt mellőző egyeztetéseket viszont ő kezdeményezte. A 2020-ban elfogadott dohai megállapodás az Egyesült Államok erőinek kivonásáról és a tálibok afgán kormánnyal való egyeztetéséről rendelkezett, így elnökké választását követően Joe Bidennek csak az örökölt helyzetből dolgozva kellett végrehajtani az előkészített kivonulást.¹³¹ Magában a kivonulásban rengeteg hiányosság és hiba megmutatkozott, melyek leginkább az egységes, gyors és hatékony reagálás hiányából fakadtak. Amellett, hogy nem állt rendelkezésre a kimenekítéssel járó katonai feladatok ellátásához szükséges elegendő létszám, a saját nemzeti kereteken belül megvalósuló kivonulás is borzasztóan lassította a folyamatot.

Néhány pozitív eredményt is fel tud mutatni az RSM, úgy mint a szavazati jog ideiglenes kiterjesztése, illetve a terrorizmus részben sikeres visszaszorítása, hiszen 9/11 óta nem érte a Szövetségeseket a térségből támadás, ellenben Afganisztán a világ egyik leginkább terrorfenyegetett országa maradt.¹³² Emellett a műveleti szerepvállaláson keresztül felépített együttműködés eredményei és gyakorlatai a nagyban hozzájárultak a partnerségi kapcsolatok további kiépítéséhez és megszilárdításához. Az Afganisztánban megszerzett tapasztalatokhoz között viszont megannyi kihívás és rossz döntés, gyakorlat is ott lakozik. Az egyik ilyen, melynek kezelése továbbra is a Szövetség előtt áll, az a NATO túlzott függése az Egyesült Államoktól a stratégiai döntések és katonai képességek esetében. Ennek kezelése különösen fontos, tekintettel arra, hogy az USA a kivonulás után valószínűsíthetően végképp próbál a saját nemzeti érdekei által érintett régiókra koncentrálni.¹³³ A jelenlétét áttekintve viszont úgy gondolom, az egyik legfőbb tanulság az „*átfogó megközelítés*” koncepciójának fejletlensége. Ennek fontosságát néhány évvel az afganisztáni bevonulás után felismerték, hiszen a hidegháborút követően egyre szorosabbá vált az együttműködés a legnagyobb nemzetközi szervezetek között, mivel a felek ráeszméltek, hogy a kor biztonsági kihívásainak már egyre kevésbé képesek egyedül megfelelni.¹³⁴ A koncepció műveleti alkalmazása viszont NATO-n belül és a nemzetközi szereplőkkel való együttműködés során is számos nehézségbe ütközött és nagyban hozzájárult a katonai kivonulás rendezetlen körülményeihez. A szerepvállalás

¹³¹ Kováts (2021): 77-79.

¹³² Csiki Varga Tamás – Kemény János – Tóth Péter: Kivonulás Afganisztánból - Egy politikai döntés és várható következményei. *Stratégiai Védelmi Kutatóintézet*, (2021), 10. 2-4 .

¹³³ Somodi Zoltán: Az afganisztáni felkeléssel szembeni műveletek tanulságai. *Honvédségi szemle*, 150. (2022), 2. 115-117.

¹³⁴ Jobbágy Zoltán: A szövetségi összhaderőnemi műveletek sikerét befolyásoló egyes tényezők elemzése. In Pohl Árpád: *Biztonság és honvédelem*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 1513-1517.

eddig NATO-n belüli értékeléséből látszik, hogy felismerték mennyi probléma eredeztethető az egységes elképzelés hiányából, melynek megoldása úgy gondolom több más kihívás kezeléséhez – mint a nemzeti korlátozások problémaköréhez – is pozitívan járulna hozzá. Fontos még a politikai és műveleti szint közötti kapcsolat javítása is, a tapasztaltak alapján sokkal közvetlenebb kapcsolattartásra van szükség a két szint között. A helyi viszonyok kiemelt figyelembevétele mellett fontosnak tartom még, hogy a jövő műveleteinek egyértelműbb és világosabb katonai célokat tűzzenek ki, és a kivonulási stratégia kidolgozása mellett körültekintően rögzítsék az ambíciószintet.

Az említett példák mellett még sok másról is lehetne értekezni, összességében viszont elmondható, hogy a legfontosabb tapasztalatok hasznosítása mellett a következtetések és tanulságok össze és önkritikus levonása. Felmerül viszont az a probléma, hogy milyen esély van erre addig, amíg olyanok is ott ülnek a megszerzett és elszenvedett tapasztalatok értékelése során, akik aktív szerepet vállaltak az utólag rossznak bizonyult döntések és stratégiák meghozatalában, amit erősen szemléltet David Petraeus, nyugalmazott amerikai tábornok nyilatkozata a *The New Yorker*-nek: *„Valaki megkérdezte tőlem, hogy elvesztettük-e az afganisztáni háborút. Azt mondtam, hogy szerintem nem veszítettük el, hanem kivonultunk belőle. Én azt hiszem, ez elég nagy különbség a kettő között.”*¹³⁵

6. KONKLÚZIÓ

Ebben a fejezetben a megfogalmazott kérdéseim köré csoportosítva megpróbálom összefoglalni azokat a megállapításokat, melyek megadják a keresett válaszokat. A fejezet végén pedig a levont következtetéseket követően röviden Magyarország és a Magyar Honvédség szerepére, illetve a NATO jelenlegi helyzetére és a jövőre is kitérek.

Három évtized aktív műveleti szerepvállalása magából értetődően rendkívüli mértékben hozzájárult a Szövetség formálásához és felkészítéséhez a jelenlegi világunk kihívásaira. Az adaptáció képességét kivétel nélkül az összes művelet próbára tette, így ennek a jelentőségét felismerve a NATO fokozatosan egyre proaktívabb stratégiát és politikai megközelítést kezdett alkalmazni. Látható, hogy felismerték, hogy a változó környezethez való folyamatos alkalmazkodás az egyik legfontosabb képesség, feladat és egyben túlélés záloga is. Személy szerint ebből vezetem le a Szövetség egyik legnagyobb érdemét a műveleti szerepvállalás vonatkozásában, ami az *intézményi együttműködés* megszervezésében elért képesség. Míg

¹³⁵ Isaac Chotiner: [David Petraeus on American Mistakes in Afghanistan](#). *The New Yorker*, (Hozzáférés: 2022.10.25.).

Boszniában, az első jelentős műveleti területen a NATO és ENSZ sokáig inkább a másik fél munkáját hátráltatta, addigra a „közös erővel” „közös elképzelések” koncepció mentén Irak fenntartható stabilizálásához az EU, az ENSZ és a NATO is hozzájárul a maga képességeivel, míg Koszovóban az előbbi három intézmény mellett az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) is feladatot-és szerepet vállal a biztonságos környezet megteremtésében.¹³⁶ Minden egy hosszú folyamat eredménye, mely során a nemzetközi szervezetek, így a NATO is felismerte, hogy sok esetben osztoznak a stratégiai érdekekben, illetve a nemzetközi béke és biztonság megteremtésének céljában, így megerősített kapcsolattartáson és együttműködésen keresztül a közös válságkezelés és békefenntartás feladatainak megosztása is rendkívüli eredményekre vezethet. Úgy gondolom, ez hozzájárul ahhoz is, hogy a Szövetség ki tudja heverni az intenzív expedíciós szerepvállalásból adódó stratégiai fáradtságot, a megosztott feladatokból adódóan csökkenti a mission creep jelenség előfordulásának gyakoriságát, és támogatja a műveleti jelenlétről a műveleti készenlétre, valamint a megerősített védelemre és elrettentésre való átállást.

A Szövetség megőrzésében viszont Washington aránytalanul nagy terhet visel, ennek eredménye a frusztráció az amerikai társadalmon és politikai-katonai vezetésén belül, illetve a *NATO túlzott függősége az Egyesült Államoktól stratégiai döntések és katonai képességek terén* egyaránt.¹³⁷ Ha a Szövetséges tagállamok védelmi költségvetését összeadjuk, látszik, hogy annak megközelítőleg 70%-át az USA teszi és a NATO billiók nagyságrendű védelmi kiadásaihoz is hasonló arányban járul hozzá, ez pedig természetesen magával hozza az amerikai vezető szerepet.¹³⁸ Ennek ellenére elhamarkodottnak tartom azt a kijelentést, hogy napjainkra a NATO Washington erőketítő-és végrehajtó eszközévé vált volna, azt viszont nem lehet tagadni, hogy több művelet során megjelent az európai tagállamok katonai képességének, stratégiai súlyának és eredményes érdekérvényesítésének a hiánya. Az iraki kivonulást követően és a líbiai és afrikai műveletek kapcsolatában már látszott, majd az afganisztáni kivonulást követően szinte teljesen egyértelművé vált, hogy az Egyesült Államok egyre inkább próbál a saját nemzeti érdekei által érintett területekre és régiókra koncentrálni. A stabilitás kivetítése és biztonság fenntartása Európai határai mentén már nem csak az európai tagállamok érdeke, de túlnyomórészt az ő feladatukká is vált. Ez pedig nem csak azon jelenlegi, vagy

¹³⁶ Szenes-Siposné (2019): 84-100.

¹³⁷ Michael O. Slobodchikoff – G. Doug Davis – Brandon Stewart: *The Challenge to NATO: Global Security and the Atlantic Alliance*. Lincoln, University of Nebraska Press, 2021.

¹³⁸ International Institute for Strategic Studies: *The Military Balance*. 122. (2022), 1. 9.; NATO: [Defence Expenditure of NATO Countries \(2013-2020\)](#). (Hozzáférés: 2022.10.30.).

lehetséges jövőbeni műveleteket vonatkozásában hordoz súlyos kockázatot, melyeket elsősorban az európai érdekek vezényelnek, de a Szövetség jövőjét is veszélybe sodorják. A NATO talán minden más nemzetközi szervezetnél jelentősebben járult hozzá a transzatlanti közösség biztonságának megteremtéséhez és fenntartásához, viszont ahhoz, hogy ezen képességét továbbra is fenn tudja tartani, szükség lesz minden szövetséges tagállam érdemi hozzájárulásához.

1999. március 12-e óta tartó NATO tagságunkból adódóan úgy gondolom, hogy a levont következtetések Magyarország és így a Magyar Honvédség szempontjából is érdemi jelentőséggel bírnak. A Nemzeti Közsolgálat Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar tiszti oktatóinak missziós részvételéből adódóan pedig a megszerzett tapasztalatokat már a tiszti oktatásban is közvetlenül hasznosítani tudják.¹³⁹ Az MH a műveleti szerepvállalását igyekszik összhangba hozni a Szövetség prioritásaival, s a partneri kapcsolatok mélyítése érdekében a NATO műveletek előnyben részesülnek a részvétel tervezésekor amellet, hogy az ország szerepvállalásának súlypontja az egyesített balkáni hadszíntéren nyugszik, tekintettel a nyugat-balkáni régió külpolitikai prioritására. Azt viszont fontos további tapasztalatként elkönyvelni, hogy a műveleti tervezés fejlesztésre szorul, az MH nemzetközi szerepvállalásának bemutatását illetően pedig nem ártana a nagyobb nyilvánosság.

Az afganisztáni kudarcos kivonulást és az intenzív expedíciós szerepvállalásból adódó stratégiai kimerültség, valamint az orosz-ukrán háború kirobbanására válaszul elengedhetetlené vált a műveleti szerepvállalás háttérbe szorítása, hogy a Szövetség fókuszát a megerősített védelemre és elrettentésére helyezték. Az 5. cikk bevezetése mentén viszont már öt műveleti területen áll készen a NATO többnemzeti, integrált összhaderőnemi és többdimenziós műveletekre.¹⁴⁰

A válságkezelés feladata így továbbra sincs elhanyagolva, hiszen kiemelt szerepet játszik a stabilitás kivetítésében és fenntartásában, a megszerzett képességek fejlesztése és az eddigi tapasztalatok átfogó és pártatlan értékelése viszont elengedhetetlen a jövő sikeres műveletinek érdekében. Ahogy Jens Stoltenberg NATO főtitkár madridi csúcstalálkozón is mondta: „*Fenn*

¹³⁹ Békefi Miklós: [Felkészülés, tapasztalat, puska](#). Ludovika, 2021.09.07. (Hozzáférés: 2022.10.31.).

¹⁴⁰ Szenes, Zoltán: Felkészülés a háborúra? A NATO új stratégiai koncepciójának értékelése. KKI-elemzések: A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa, 41. (2022), 1-16.

*kell tartanunk a műveleti hatékonyságunkat és felkészültségünket, miközben folyamatosan adaptálódunk.*¹⁴¹

¹⁴¹ NATO: [Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the North Atlantic Council at the level of Heads of State and Government \(2022 NATO Summit\)](#). (Hozzáférés: 2022.10.30.).

7. FELHASZNÁLT IRODALOM

Folyóiratok

- BRIDGER, JAMES M.: Safe Seas at What Price? The Costs, Benefits and Futures of NATO's Operation Ocean Shield. *NATO Research Paper*, 95. (2013). Online: https://www.files.ethz.ch/isn/169344/rp_95.pdf
- CHOTINER, ISAAC: David Petraeus on American Mistakes in Afghanistan. *The New Yorker*, 2021. Online: <https://www.newyorker.com/news/q-and-a/david-petraeus-on-american-mistakes-in-afghanistan>
- CSIKI VARGA TAMÁS – KEMÉNY JÁNOS – TÁLAS PÉTER: Kivonulás Afganisztánból - Egy politikai döntés és várható következményei. *Stratégiai Védelmi Kutatóintézet*, (2021), 10. Online: [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemz%C3%A9sek_2021_10_Kivonulas%20Afganiszt%C3%A1nbol_Egy%20politikai%20dontes%20es%20varhato%20kovetkezményei_\(Csiki_T_Kemeny_J_Talas_P\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemz%C3%A9sek_2021_10_Kivonulas%20Afganiszt%C3%A1nbol_Egy%20politikai%20dontes%20es%20varhato%20kovetkezményei_(Csiki_T_Kemeny_J_Talas_P).pdf)
- CSIKI VARGA TAMÁS – PÉRCSEI DÁVID: Az amerikai globális katonai jelenlét hangsúlyeltolódása a 2010-es évtizedben. *Stratégiai Védelmi Kutatóintézet*, (2021), 3. Online: http://real.mtak.hu/121791/1/SVKI_Elemz%C3%A9sek_2021_3_Az20amerikai20glob%C3%A1lis20katonai20jelenl%C3%A9t_hangs%C3%BAlyeltol%C3%B3d%C3%A1sa20a202010-es20C3%A9vtizedben_28Csiki20Varga20T._PC3%A9rcsi20D.29.20pdf.pdf?fbclid=IwAR3cv7-YeXUXKlHlZNnNJRMDj8lGADvoEqh6OHXR-l5XCzBf_4wX-zt_VpQ
- CSIKI VARGA TAMÁS - TÁLAS PÉTER: Megerősített elrettentés és védelem – a NATO új stratégiai koncepciójának és madridi csúcstalálkozójának értékelése. *Stratégiai Védelmi Kutatóintézet*, (2022), 8. Online: https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzesek_2022_8.pdf
- DIBENEDETTO, ALESSANDRA GIADA: Implementing the Alliance Maritime Strategy in the Mediterranean: NATO's Operation Sea Guardian. *NATO Research Paper*, 134. (2016). Online: <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=507>
- EGERESI ZOLTÁN: Észak-Macedónia hosszú útja a NATO tagságig. *Stratégiai Védelmi Kutatóintézet*, (2020), 10. Online: [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemz%C3%A9sek_2020_10_%C3%89szak-Maced%C3%B3nia%20hossz%C3%BA%20%C3%BAtja%20a%20NATO%20tags%C3%A1ig_\(Egeresi%20Z.\)-1.pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemz%C3%A9sek_2020_10_%C3%89szak-Maced%C3%B3nia%20hossz%C3%BA%20%C3%BAtja%20a%20NATO%20tags%C3%A1ig_(Egeresi%20Z.)-1.pdf)
- JUHÁSZ JÓZSEF: Koszovó útja a függetlenségig. *Nemzet és Biztonság*, 1. (2008), 1. Online: http://nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/juhasz_jozsef-koszovo_utja_a_fuggetlensegig.pdf
- KOEHLER, KEVIN: Projecting Stability in Practice? NATO's New Training Mission in Iraq. *NDC Policy Brief*, 2. (2018). Online: <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=563>
- KOVÁTS LEVENTE SÁNDOR: A NATO afganisztáni szerepvállalása. *Hadtudományi Szemle* 14. (2021), 1. Online: <https://doi.org/10.32563/hsz.2021.1.5>
- KOVÁTS LEVENTE SÁNDOR: Változó célok az afganisztáni hosszú háborúban. *Hadtudományi Szemle* 11. (2018), 4. Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/hsz/article/view/3660/2943>

- LEGAULT, ALBERT: NATO Intervention in Kosovo: The Legal Context. *Canadian Military Journal*, 1. (2000), 2. Online: <http://www.journal.forces.gc.ca/vo1/no1/doc/63-66-eng.pdf>
- MARSAI VIKTOR: A NATO szerepvállalása Afrikában. *Nemzet és Biztonság*, 5. (2012), 4. Online: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2012_4_08_marsai_viktor.pdf
- MERSHEIMER, JOHN J.: Back to the future: Instability in Europe after the Cold War. *National and International Security*. Routledge, 2018. Online: <https://www.jstor.org/stable/2538981>
- NÉMETH BENCE - SÁNDOR BARBARA: A NATO szerepe a válságkezelésben. *Nemzet és Biztonság*, 1. (2008), 5. Online: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nemeth_bence_sandor_barbara-a_nato_szerepe_a_valsakgezelesben.pdf
- NOVÁK-VARRÓ VIRÁG: A NATO Eltökélt Támogatás Misszió jövője. *Honvédségi Szemle*, 147. (2019), 3. Online: http://real.mtak.hu/125202/1/HSZ_2019_147_3_Novak_Varro_Virag.pdf
- OCHMANNOVA, PETRA: NATO: Evolution and Legal Framework for the Conduct of Operations. *Legal Gazette*, (2014), 34. Online: https://www.act.nato.int/application/files/1016/0999/3864/legal_gazette_34.pdf
- PADOS FERENC: A koszovói háború katonai tapasztalatai. *Új Honvédségi Szemle*, (1999), 10. Online: [https://adt.arcanum.com/hu/view/HonvedsegiSzemle_1999_02/?query=SZO%3D\(szovjet\)&pg=586&layout=s](https://adt.arcanum.com/hu/view/HonvedsegiSzemle_1999_02/?query=SZO%3D(szovjet)&pg=586&layout=s)
- SCHAFRANEK, NIELS: NATO and EU Training Missions in Iraq — an Opportunity to Enhance Cooperation. *NDC Policy Brief*, 17. (2019). Online: <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=604>
- SOMODI ZOLTÁN: Az afganisztáni felkelésellenes műveletek tanulságai. *Honvédségi szemle*, 150. (2022), 2. Online: http://real.mtak.hu/144084/1/HSZ_2022_2_09_SomodiZoltanornagy_106-117.pdf
- SZENES, ZOLTÁN: Felkészülés a háborúra? A NATO új stratégiai koncepciójának értékelése. *KKI-elemzések: A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa*, 41. (2022). Online: http://real.mtak.hu/146739/1/KE_2022_41_NATO_felkeszules_a_haborura_Szenes_0818.pdf
- SZENES ZOLTÁN: Merre tovább, NATO? *Honvédségi Szemle* 149. (2021), 6. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.6.1>
- VARGA ATTILA FERENC: A nemzeti fenntartások problematikája a NATO válságkezelő műveletek végrehajtása során. *Hadtudományi Szemle*, 3. (2010), 2. Online: http://epa.niif.hu/02400/02463/00009/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2010_2_006-018.pdf
- VARGA ATTILA: A nemzeti korlátozások hatása a NATO-műveletek végrehajtására. *Hadtudományi Szemle*, 3. (2010), 1. Online: https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/static/pdfs/web/viewer.html?file=https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/13807/2010_1_hm_varga_attila_60_70.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- VARGA GERGELY: Stratégiai koncepciók a kezdetektől Lisszabonig. *Nemzet és Biztonság*, (2010.), 9. Online: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/varga_gergely-strategiai_koncepcio_k_a_kezdetekt_1_lisszabonig.pdf

- VINCZE DALMA: A NATO átalakuló koszovói jelenléte. *Külügyi Szemle*, 11. (2011), 2.
Online: https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2011_02_A_NATO_etalakule_koszovei.pdf
- WAGNER PÉTER: A terror elleni háború vége? Barack Obama külpolitikája Irakban és Afganisztánban. *Külügyi Szemle*, (2017).
Online: https://kki.hu/assets/upload/03_-_Wagner_Peter.pdf
- WAGNER PÉTER: Magyar katonai tanácsadók Irakban. *Honvédségi Szemle*, 144. (2016), 5.
Online: http://real.mtak.hu/124123/1/HSZ_2016_144_5_Wagner_Peter.pdf

Hivatalos dokumentumok

- ENSZ BIZTONSÁGI TANÁCS: *Security Council resolution 1386 (2001) [on the situation in Afghanistan]*, 2001. december 20., S/RES/1386 (2001).
Online: <https://digitallibrary.un.org/record/454998>
- ISAF Provincial Reconstruction Team (PRT) Handbook, Edition 4. 4-10.
Online: <https://info.publicintelligence.net/ISAF-PRThandbook.pdf>
- NATO: NATO 2022 Strategic Concept. 2022. Online: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf
- NATO: *Allied Administrative Publication-06 (2021) NATO Glossary of Terms and Definitions*. Online: <file:///C:/Users/Lenovo%20ideapad%20530S/Downloads/AAP-06%202021%20EF-1.pdf>
- NATO: *Allied Joint Publication-01, Allied Joint Doctrine (Edition E Version 1)*. Online: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/905877/20200728-doctrine_nato_allied_joint_doctrine_ajp_01.pdf
- NATO: *Allied Joint Publication-3, Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations (Edition C Version 1)*. 1-2. Online: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/797323/doctrine_nato_conduct_of_ops_ajp_3.pdf
- NATO: *Allied Joint Publication-3.4(A), Allied Joint Doctrine for Non-Article 5 Crisis Response Operations. (Ratification Draft 1)*. Online: <https://www.ismllw-be.org/wp-content/uploads/2019/04/004.-ajp-3.4a-rd1.pdf>
- NATO: *Defence Expenditure of NATO Countries (2013-2020)*. 2021. Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_182242.htm
- NATO: *Overall Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Treaty Organization Area. MC 14/2 (Revised) (Final Decision)*. 1957. Online: <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a570523a.pdf>
- NATO: *Overall Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Treaty Organization Area. MC 14/3 (Final)*. 1968. Online: <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a680116a.pdf>
- NATO: *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*. 2010. Online: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf
- NATO: *The Alliance's 1991 Strategic Concept*. 2022.
Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm

NATO: *The Alliance's 1999 Strategic Concept*. 2022.

Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/27433.htm

NATO: *The North Atlantic Treaty*. 2008. Online:

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/17120.htm?selectedLocale=hu

NATO: *The Most Effective Pattern of NATO Military Strength for the Next Five Years*. M.C. 48 (Final). Online: <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a541122a.pdf>

NATO: *The Strategic Concept for Defense of the North Atlantic Area*. D.C. 6/1. 1949. Online: <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a491201a.pdf>

NATO: *The Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Area*. M.C. 3/5 (Final). 1952. Online: <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a521203a.pdf>

Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction – Quarterly Report to the United States Congress. SIGAR, Arlington, 2021.

Online: <https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2021-07-30qr.pdf>

Könyvek

GAZDAG FERENC – REMEK ÉVA: *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Budapest, Dialóg Campus, 2018.

INTERNATIONAL INSTITUTE FOR STRATEGIC STUDIES: *The Military Balance*. 122. (2022), 1.

JOBBÁGY ZOLTÁN: A szövetségi összhaderőnemi műveletek sikerét befolyásoló egyes tényezők elemzése. In Pohl Árpád: *Biztonság és honvédelem*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020.

LARSEN, HENRIK B.L.: *NATO in Afghanistan: Democratization warfare, national narratives, and budgetary austerity*. Harvard Kennedy School, Belfer Center for Science and International Affairs, 2013.

MULCHINOCK, NIAL: *NATO and the Western Balkans. From Neutral Spectator to Proactive Peacemaker*. Cork, Palgrave Macmillan, 2017.

SLOBODCHIKOFF, MICHAEL O. – DAVIS, G. DOUG – STEWART, BRANDON: *The Challenge to NATO: Global Security and the Atlantic Alliance*. Lincoln, University of Nebraska Press, 2021.

SZÁLKAI KINGA et al. (szerk.): *Biztonságpolitikai Corvinák II*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2019.

SZENES ZOLTÁN – SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY KLÁRA: *NATO 4.0 és Magyarország. 20 év tagság, 30 év együttműködés*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2019.

Online

BBC: *Nato Turns to Terrorism Fight*. 2003.

Online: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/3201578.stm>

BÉKEFI MIKLÓS: Felkészülés, tapasztalat, puszkapor. *Ludovika*, 2021. Online:

<https://www.ludovika.hu/magazin/aula/2021/09/07/felkeszultseg-tapasztalat-puszkapor/>

CORDESMAN, ANTHONY H.: The Uncertain Security Situation in Iraq. Trends in Violence, Casualties and Iraqi Perceptions. *Center for Strategic & International Studies*, 2010. 4-15. Online: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Iraq%20CSIS_UncertainSecuritySituationIraq.pdf

- DAVIES, SHAWN – PETTERSSON, THERÉSE – ÖBERG, MAGNUS: Organized violence 1989–2021 and drone warfare. *Journal of Peace Research*, 59 (2022), 4. 593–610.
Online: <https://doi.org/10.1177/00223433221108428>
- GOLLOB, SAM– O’HANLON, MICHAEL E: Afghanistan Index: Tracking Variables of Reconstruction and Security in Post-9/11 Afghanistan. *Foreign Policy at Brookings*, 2020. 5. Online: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/08/FP_20200825_afghanistan_index.pdf
- GORDON, PHILIP H.: The Crisis in the Alliance. *Brookings*, 2003.
Online: <https://www.brookings.edu/research/the-crisis-in-the-alliance/>
- GUERRERO, ARIANNA: The US’ Decision to Pull out of Afghanistan - The NATO Debacle. *Turkish Heritage Organization*. Online: <https://www.turkheritage.org/en/publications/analysis-by-tho-contributors-and-liaisons/the-us-decision-to-pull-out-of-afghanistan---the-nato-debacle-10496>
- ISW: International Security Assistance Force (ISAF). Online: <https://www.understandingwar.org/international-security-assistance-force-isaf>
- JFC NAPLES: *KFOR History*. Online: <https://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/history>
- JFC NAPLES: *NATO’s Role in Kosovo*. Online: <https://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/welcome-to-kfor/natos-role-in-kosovo>
- Kosovo Security Force to Partake in US Peacekeeping Mission*. *Prishtina Insight*, 2021.
Online: <https://prishtinainsight.com/kosovo-security-force-to-partake-in-us-peacekeeping-missions/>
- LEBLOND, K.J.I.: NATO Military Intervention in Libya: A Hit and Run Campaign. *Canadian Forces College*, (2017), 12-14.
Online: <https://www.cfc.forces.gc.ca/259/290/402/305/leblond.pdf>
- MADAR IMRE: *A NATO szerepvállalása az iraki biztonság megteremtésében*. Online: https://www.mhht.eu/hadtudomany/2005/3/2005_3_14.html
- NATO: *A Short History of NATO*. 2022.
Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm
- NATO: *Archive ISAF Placemats*. 2017.
Online: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/107995.htm>
- NATO: *Cooperation with the African Union*. 2022. Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8191.htm
- NATO: *Lisbon Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Lisbon*. 2012. Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm
- NATO: *NATO after ISAF – Staying Successful Together - Remarks by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the Munich Security Conference*. 2013. Online: https://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_94321.htm
- NATO: *NATO Mission Iraq*. 2022. Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_166936.htm
- NATO: *Operation Active Endeavour (2001-2016)*. 2022.
Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_7932.htm
- NATO: *Past operations*. Online: <https://awacs.nato.int/operations/past-operations>

- NATO: *Press Conference by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen after the Working Lunch of NATO Ministers of Defence with Non-NATO Contributors to Operation Unified Protecto*. 2011. Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_75176.htm
- NATO: *Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the North Atlantic Council at the level of Heads of State and Government (2022 NATO Summit)*. 2022. Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_197288.htm
- NATO: *Relations with Iraq*. 2021. Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_88247.htm
- NATO: *Resolute Support Mission in Afghanistan (2015-2021)*. 2022. Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm
- NATO: *Riga Summit Declaration Issued by NATO Heads of State and Government*. 2022. Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm
- NATO: *Speech by NATO Secretary General Jaap de Hoop Scheffer at the Egyptian Council*. 2007. Online: <https://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm>
- NATO: *Strategic Concepts*. 2022. Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm
- NATO: *The Warsaw Declaration on Transatlantic Security*. 2022. Online: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133168.htm
- NATO: *Understandign NATO*. Online: <https://www.nato.int/docu/presskit/010219/004gb.pdf>
- UCDP: *Upsala Conflict Data Program – Department of Peace and Conflict Research*. Online: <https://ucdp.uu.se/encyclopedia>
- PEDLOW, GREGORY W. Online: <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/intro.pdf>
- THE WHITE HOUSE: *Remarks by President Biden on the End of the War in Afghanistan*. 2021. Online: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/08/31/remarks-by-president-biden-on-the-end-of-the-war-in-afghanistan/>